

**USTAV REPUBLIKE SRPSKE O
LJUDSKIM PRAVIMA I SLOBODAMA I "OSTALIM":**

O mogućnostima obvezujućeg i dozvoljenog narušavanja konstitutivne ravnoteže
na normativnoj razini u korist nekonstitutivnih

Sarajevo, 2013.

EDICIJA **(NE)KONSTITUTIVNI** CENTRA ZA POLITIČKE STUDIJE
Ediciju uređuje: Dalila Mirović

Knjiga br. 1

naslov: Ustav Republike Srpske o ljudskim pravima i slobodama i Ostalim“:
O mogućnostima obvezujućeg i dozvoljenog narušavanja konstitutivne ravnoteže na normativnoj razini u korist nekonstitutivnih

autorica: Maja Sahadžić

urednik: Damir Banović

lektura_korektura: Ivana Teronić, Mirela Rožajac-Zulčić

prelom_naslovnica: Dina Vilić

izdavač: Centar za političke studije, www.cps.ba

za izdavača: Damir Banović

 **CENTAR ZA
POLITIČKE STUDIJE**

© Udruženje za istraživanje i političke studije - Centar za političke studije/autorica

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@cps.ba

ISBN 978-9958-060-01-4

MAJA SAHADŽIĆ

**USTAV REPUBLIKE SRPSKE O
LJUDSKIM PRAVIMA I SLOBODAMA I "OSTALIM":**

**O MOGUĆNOSTIMA OBVEZUJUĆEG I DOZVOLJENOG
NARUŠAVANJA KONSTITUTIVNE RAVNOTEŽE NA NORMATIVNOJ
RAZINI U KORIST NEKONSTITUTIVNIH**

 **CENTAR ZA
POLITIČKE STUDIJE**

Sarajevo, 2013.

Sadržaj

1. PREDGOVOR	6
2. SAŽETAK	7
3. UVOD	9
4. GENEZA NASTANKA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE (POČETAK 1990-IH, OPĆI OKVIRNI SPORAZUM ZA MIR U BOSNI I HERCEGOVINI, USUGLAŠAVANJE S USTAVOM BOSNE I HERCEGOVINE, DANAS)	11
5. USTAV REPUBLIKE SRPSKE – NORMIRANJE DISKRIMINACIJE	16
5.1. Ljudska prava i slobode u Ustavu Republike Srpske	17
5.2. Načelo konstitutivnosti naroda i odnos spram pripadnika “Ostalih”	19
5.3. Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine	21
5.4. Ustav Republike Srpske o “Ostalima”	22
5.4.1. Pojedinačne diskriminacijske norme u Ustavu Republike Srpske	23
5.4.2. (Ob)razlaganje diskriminacije	26
6. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA (NEVLADINE ORGANIZACIJE, PREDSTAVNICI VLASTI, STRUČNJACI)	31
7. PRIJEDLOG IZMJENA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE	33
8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	34
9. APPENDIX: USPOREDNI PRIKAZ POSTOJEĆIH USTAVNIH RJEŠENJA I PREDLOŽENIH IZMJENA I DOPUNA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE	36
10. REFERENCE	52
11. BIOGRAFIJA AUTORICE	54

1. PREDGOVOR

Studija slučaja o ustavnopravnom položaju i preporukama za poboljšanje položaja *Ostalih* u ustavnom sistemu Republike Srpske pod nazivom *Ustav Republike Srpske o pravima i slobodama i Ostalih* nastala je u okviru projekta *Jačanje angažmana civilnog društva u oblasti zelene politike, ustavne reforme i procesa evropskih integracija* koji realizira Centar za političke studije uz podršku Fondacije Heinrich Böll u Bosni i Hercegovini.

Studija slučaja predstavlja prvu u nizu stručnih analiza koja identifikira ključne probleme etničke diskriminacije i političke marginalizacije osoba koje se ne izjašnjavaju kao konstitutivni narodi ili *Ostalih* u ustavnopravnom sistemu određenih teritorijalno-političkih jedinica u Bosni i Hercegovini, u ovom slučaju entiteta Republika Srpska, te daje konkretne prijedloge i rješenja za poboljšanja.

Ova analiza je nastala u okviru Koalicije Jednakost i predstavlja osnovu za zagovaračke aktivnosti u okviru ove koalicije čiji je jedan od ciljeva i formalnopravno ukidanje etničke diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Koalicija Jednakost trenutno okuplja 24 organizacije civilnog društva, neformalne grupe i pojedince/ke. Upravo argumentovano i na istraživanju zasnovano zagovaranje jeste jedan od principa na kojima se bazira rad Centra za političke studije.

Nadamo se da će ova analiza biti od koristi nevladinim organizacijama, aktivistima i aktivistkinjama, kao i akademskoj zajednici kao dio nastavne literature u procesu edukacije i kritičkog osvrta na Ustav Republike Srpske.

Damir Banović

Izvršni direktor Centra za političke studije u Sarajevu

2. SAŽETAK

Sva ljudska prava i slobode, bilo da pripadaju pojedincima i/ili skupinama ne treba shvaćati kao bezuvjetna i neograničena. Iako neka jesu takvog karaktera (poput prava na život), za druge je neophodno da se ispune određeni uvjeti da bi bila moguća. Osim toga, države, bez obzira na to da li su ugovornice ili ne, proširuju listu zajamčenih prava i sloboda. Budući da sustav primjene i zaštite prvenstveno ovisi o nacionalnim pravnim sustavima, to nije izuzetak ni u Bosni i Hercegovini. Osiguravanje zastupljenosti i sudjelovanja pripadnika konstitutivnih naroda u organima vlasti na normativnoj razini predstavlja iznimno važan segment ustavnopravnog ustrojstva u Bosni i Hercegovini. To je stoga što konstitutivnost naroda predstavlja temeljno načelo na kojem počiva cjelokupna struktura vlasti na svim razinama, time i u Republici Srpskoj. Međutim, ustavnopravno pogodovanje konstitutivnim narodima (ponekad) stavlja u diskriminatoran položaj pripadnike tzv. Ostalih. Ova studija obuhvaća normativno-pravnu analizu diskriminacijskih elemenata u Ustavu Republike Srpske koji se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda, te primjenu načela konstitutivnosti naroda u odnosu na pripadnike Ostalih.

Ključne riječi: diskriminacija, ljudska prava i slobode, načelo konstitutivnosti, Ostali

3. UVOD

Tijekom razvitka ideje ljudskih prava i sloboda naglasak je bio isključivo na pravima i slobodama pojedinaca. U međuvremenu se razvila ideja o pravima i slobodama skupina (etničkih, jezičnih, religijskih, etc.) koja im pripadaju samim tim što pripadaju određenoj skupini. Ponekad je teško napraviti razliku između ljudskih prava i sloboda pojedinaca i ljudskih prava i sloboda skupina, s obzirom na to da su neka prava i slobode isključivo osobna (na primjer pravo na život), neka prava i slobode pripadaju isključivo skupinama (na primjer pravo na samoodređenje), a postoje i prava i slobode koje se odnose na pojedince, ali se izražavaju putem skupine pojedinaca (na primjer prava manjina). No, bilo da se radi o pojedincima ili skupinama neophodno je odmjereno djelovanje države u jamčenju prava i sloboda da bi se omogućilo uravnoteženo poštivanje ljudskih prava i sloboda i jednima i drugima, a koje ponekad može da bude veoma teško primjenjivo i složeno.

U pogledu jamčenja ljudskih prava i sloboda u Republici Srpskoj, Ustav Republike Srpske ne sadržava sveobuhvatne instrumente, niti navodi mehanizme zaštite ljudskih prava i sloboda, na način kako su sadržani i navedeni u Ustavu Bosne i Hercegovine i Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine. Iako detaljan, katalog ljudskih prava i sloboda u Ustavu Republike Srpske ne čini uobičajenu i logičku cjelinu prema nekom od prihvaćenih obrazaca klasificiranja. S druge strane, bez plediranja u korist ustavnih rješenja prisutnih u manjem bosanskohercegovačkom entitetu, zamjetno je da su oni koji se izjašnjavaju kao Ostali u Republici Srpskoj, nešto više (p)ostali sastavni dio sustava vlasti, za razliku od Federacije Bosne i Hercegovine. Tako pripadnici Ostalih u Republici Srpskoj za malo prevazilaze ostavljenost u stanju potpunog trpljenja kakvo je prisutno u Federaciji Bosne i Hercegovine, te se mrvicu više prožimaju u sustavu vlasti u Republici Srpskoj. Iako ne ostvaruju omniparitet, činjenice, ipak, zorno potvrđuju da je pripadnicima Ostalih, na normativnoj razini, garantiran nešto veći normalitet u zastupljenosti i sudjelovanju u vlasti, u odnosu na zastupljenost i sudjelovanje kakvo nemaju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Primjerice, Dmičić (2013) navodi da su Ostali u preambuli Ustava Bosne i Hercegovine označeni kao subjekti koji su učestvovali u donošenju ustava, mada je nejasno na koji način, da su u normativnom dijelu izostavljeni kao politički subjekt čiji predstavnici učestvuju u formiranju političkih institucija države.¹ Tako je u Bosni i Hercegovini nastala kategorija građana koja nije naročito brojna, ali je diskriminirana usprkos izričitoj ustavnoj zabrani diskriminacije na bilo kojem osnovu, uključujući i onu na osnovu nacionalne (etničke) pripadnosti (4).

Problem nezastupljenosti i nesudjelovanja u vlasti Ostalih dodatno se usložnjava činjenicom da je pripadnost Ostalima neodređena i različito shvaćena. Najčešće se na njih referira kao na nacionalne manjine i nacionalno neopredijeljene.² U Zakonu o

1 Također navodi da Ostali nemaju svoje političke stranke i političke elite, tako da nije bilo nikoga tko bi ih predstavljao na mirovnim pregovorima u Daytonu. Osim toga, kako Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, neka druga državna institucija ili narod neposredno nisu odlučivali o prihvatanju Ustava Bosne i Hercegovine, očigledno je da su Ostali spomenuti u preambuli Ustava kao jedan od njegovih donositelja samo iz razloga političke korektnosti (Dmičić, 2013: 4).

2 Primjerice, termini "nacionalne manjine" i "nacionalno neopredijeljeni" su termini koji su usvojeni i kojima se opisuje kategorija Ostalih u Bosni i Hercegovini u okviru Završnog dokumenta Radne grupe mladih pravnika/ca s prijedlozima novih ustavnih rješenja Bosne i Hercegovine, Amandmani na Ustav Bosne i Hercegovine od 28. februara 2010. godine objavljeni na web stranici www.boljiustav.ba (stranice 6–10). O

zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, nacionalna manjina definira se kao dio stanovništva – državljana Bosne i Hercegovine koji ne pripadaju niti jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja. U članku 3. stavak 2. navodi se i 17 manjinskih naroda čiji je položaj i ravnopravnost priznata u Bosni i Hercegovini: Albanci, Crnogorci, Česi, Talijani, Židovi, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumunji, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci. No, primjena ovog zakona otežana je zbog neusvajanja pratećih zakona, što je posljedica nepostojanja političke suglasnosti.

S druge strane, pod nacionalno neopredijeljenima se shvaćaju svi oni koji se ne izjašnjavaju ni kao konstitutivni, niti kao nacionalne manjine. Na koncu, Ostali bi, u sveukupnosti, najjednostavnije, iako možda ne najispravnije, mogli da budu shvaćeni kao svi oni koji se ne izjašnjavaju kao konstitutivni narodi – nekonstitutivni. Primjerice, Marković (2011) navodi da je očigledno "da ustavotvorac nije znao kako označiti građane koji ne pripadaju trima nacijama, niti na pravi način okvalificirati njihovo učešće u donošenju Ustava [Bosne i Hercegovine] i, potom, u vršenju državne vlasti, pa ih je spomenuo uzgred" (22). Također, podsjeća da se "malo početno slovo javlja, na primjer, u prijevodu teksta Ustava Bosne i Hercegovine kojim se koristi Ustavni sud Bosne i Hercegovine, dok se riječ 'Others' ('Ostali') u tekstu Ustava na engleskom jeziku piše velikom početnim slovom" (Marković, 2011: 22).

Razlikovanje pripadnika konstitutivnih naroda i pripadnika Ostalih shvata se kao temelj za uspostavljanje političkih, pravnih, ekonomskih, društvenih odnosa na teritoriju Bosne i Hercegovine, time i Republike Srpske. Također, garantiranjem i ostvarivanjem zastupljenosti i sudjelovanja i jednih i drugih određuje demokratičnost postojećeg sustava. Međutim, u bosanskohercegovačkom realitetu uspostavljena su prekluzivna prava konstitutivnih naroda kao obilježje njihovog singulariteta s naglaskom na određena načela sukladno kojima multietničko društvo u Bosni i Hercegovini uopće djeluje.

Garancija zastupljenosti konstitutivne komponente razumije se kao posljedica naprijed navedenog singulariteta. S tim u vezi, pripadnici Ostalih ostaju nezastupljeni ili podzastupljeni u organima vlasti u odnosu na konstitutivne narode na svim razinama u Bosni i Hercegovini, sukladno tome i u Republici Srpskoj. U tom smislu konstitutivni narodi su zaštićeni na osnovu njihove pripadnosti, dok kada se radi o onima koji se ne izjašnjavaju niti kao pripadnici Bošnjaka, niti Srba, niti Hrvata (kao konstitutivnih), vidimo da (gotovo) ne uživaju nikakvu ustavnu zaštitu. Konstitutivnost u Bosni i Hercegovini time izravno predstavlja diskriminaciju pripadnika Ostalih u odnosu na konstitutivne narode. Međutim, učinkovito sudjelovanje konstitutivnih naroda ne smije deklasirati sudjelovanje pripadnika Ostalih, jer je tada konstitutivnost kojom se zagovaraju kolektivna prava doložan faktor koji omogućuje zastupljenost i sudjelovanje samo konstitutivnih i onemogućuje zastupljenost i sudjelovanje svih ostalih. Doista, radi se o legitimnom sredstvu koje svoju legitimnost crpi iz ustavnog teksta, no ne smiju se favoriziranjem konstitutivnosti, zanemariti interesi ostalosti koji se u protivnom doživljavaju kao beznačajni.

shvatanju termina "Ostali" pogledati i: Vajzović, Hanka (2010). "Identitet 'ostalnih' u Bosni i Hercegovini – sociolingvistički i ustavnopravni aspekti jezičkog pitanja", u Abazović, Dino (ur.): Mjesto i uloga „Ostalih“ u Ustavu Bosne i Hercegovine i budućim ustavnim rješenjima za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

4. GENEZA NASTANKA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE

(POČETAK 1990–IH, OPĆI OKVIRNI SPORAZUM ZA MIR U
BOSNI I HERCEGOVINI, USUGLAŠAVANJE S USTAVOM BOSNE I
HERCEGOVINE, DANAS)

Povijesno gledište ukazuje da u ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine do početka 1990-ih nije postojao sustav vlasti koji se temelji na načelima nacionalne ili etničke pripadnosti povezano s nacionalnim teritorijem. No, raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije početkom 1990-ih godina pratilo je otpočinjanje sukoba u Bosni i Hercegovini 1992–1995. godine i dugotrajni mirovni proces. Nepopustljiva stajališta strana u sukobu uvjetovala su da je mirovni proces, koji je trajao čitavo vrijeme sukoba, na koncu iznjedrio niz ustupaka svih strana u sukobu, čime je začet oblik ustavnopravnog uređenja i političkog sustava u Bosni i Hercegovini koji se temelji na nizu nagodbi.

Proces uspostavljanja današnjeg ustavnog ustrojstva koje se temelji na teritorijalnim i etničkim podjelama otpočeo je osamostaljivanjem Bosne i Hercegovine 1992. godine od tadašnje zajednice jugoslavenskih država. Nakon usvajanja Mišljenja br. 4 Arbitražnog povjerenstva Konferencije za mir o Jugoslaviji¹ sukladno Deklaraciji o Smjernicama za priznavanje novih država u Jugoistočnoj Europi i Sovjetskom Savezu iz 1991. godine Vijeća Europskih zajednica, a na temelju Odluke o raspisivanju republičkog referenduma za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine^{2,3} koji je usvojila Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, 29. veljače i 1. ožujka 1992. godine, održan je Referendum za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine 1992. godine.⁴ Kako tijekom trajanja sukoba nije bilo uvjeta za usvajanje novog ustava, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je 1993. godine usvojilo samo pročišćeni tekst Ustava Republike Bosne i Hercegovine koji je ostao na snazi sve do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini 1995. godine⁵ (kolokvijalno nazvanog Daytonski mirovni

- 1 Poznatog i pod nazivom Badinterovo povjerenstvo – prema Robertu Badinteru, francuskom pravniku, profesoru i političaru koji je predsjedavao Povjerenstvom. Povjerenstvo je 27. kolovoza 1991. godine uspostavilo Vijeće ministara tadašnje Europske ekonomske zajednice s ciljem pružanja pravnih savjeta Konferenciji. Arbitražno povjerenstvo usvojilo je 15 mišljenja o složenim pravnim pitanjima nastalih kao posljedica raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.
- 2 Pogledati: Odluka o raspisivanju republičkog referenduma za utvrđivanje statusa BiH, Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 2/92. Odluka je usvojena na temelju Zakona o referendumu, Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 29/77 i 24/91.
- 3 Za detaljan opis situacije u Bosni i Hercegovini prije, za vrijeme i poslije održavanja referenduma 1992. godine, pogledati: Report of the Commission on Security and Cooperation in Europe “The Referendum on Independence in Bosnia-Herzegovina”, Commission on Security and Cooperation in Europe, str. 3–20.
- 4 Rezultati referenduma, Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 7/92: od ukupnog broja registriranih glasača 3.253,847 na republičkom referendumu za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine, glasovalo je 2.073,568 (64,31%) građana s pravom glasa. Od ukupnog broja važećih glasačkih listića 2.067,969 ili 64,14% za neovisnost Bosne i Hercegovine izjasnilo se 2.061,932 (99,44%) dok je protiv neovisnosti glasovalo 6,037 (0,29%) građana. Nevažećih glasačkih listića bilo je 5,227 (0,25%). U konačnici, oko 64% građana Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izjasnilo se za neovisnost.
- 5 Izvorni i cjelovit tekst Sporazuma pogledati: UN Doc. A/50/790 (1995) i S/1995/999 (1995) od 30. listopada 1995. godine. Napomena: u vrijeme pisanja studije dostupna je bila samo inačica Sporazuma na engleskome jeziku zbog nepostojanja prijevoda na službene jezike u uporabi u Bosni i Hercegovini.

sporazum) i primjene odredaba Aneksa 4 Sporazuma – Ustava Bosne i Hercegovine. Sporazumom je uspostavljeno suvremeno ustavno ustrojstvo Bosne i Hercegovine prema kojem se Bosna i Hercegovina sastoji od entiteta Federacije Bosne i Hercegovine (koju čini 10 kantona), Republike Srpske te naknadno uspostavljenog Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

U kontekstu nastanka Republike Srpske kao današnjeg entiteta u Bosni i Hercegovini i Ustava Republike Srpske valja se podsjetiti na ključne okolnosti. Naime, 9. i 10. studenog 1991. godine, održan je tzv. plebiscit srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini o ostanku srpskog naroda u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Međutim, državni organi vlasti u tadašnjoj Bosni i Hercegovini proglasili su provođenje plebiscita neustavnim i nevažećim. Nužno povezano, predstavnici srpskog naroda u Skupštini Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine suprotstavili su se održavanju referendumu o utvrđivanju statusa Bosne i Hercegovine i nisu glasovali o prijedlogu Predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Bosne i Hercegovine (s obzirom na to da su zagovarali drugačije stavove o budućnosti Bosne i Hercegovine). Zatim su pozvali građane srpske nacionalnosti da ne glasuju na referendumu.

Treba uzeti u obzir i stanovišta prema kojima je "transformacija Bosne i Hercegovine bila moguća samo suglasnošću sva tri njena naroda, bez bilo kakve majorizacije" budući "da su Srbi – do tada autohtoni, državotvorni i konstitutivni narod – postali manjina koja nije mogla utjecati na bilo kakvu odluku" (Dmičić, 2012a: 151).¹ Međutim, kako Marković (2012) primjećuje: "Srpska politička elita je polazila od činjenice da je izgubila mogućnost ravnopravnog učešća u donošenju odluka u republičkim institucijama, što je ugrozilo ustavni položaj naroda koji je zastupala, iz čega je izvodila legitimnost političkih odluka kojima je uspostavljala paralelnu državnu organizaciju." (35) Bosna i Hercegovina našla se na rubu sukoba.

I prije održavanja referendumu za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine, među različitim nacionalnim i etničkim skupinama počeli su se razvijati napeti odnosi temeljeni na nizu događaja. U siječnju 1991. godine osnovana je Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, te je donesena odluka o raspisivanju i provođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Zatim je, na temelju ranije odluke, 9. siječnja 1992. godine, usvojena i Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini² koja je tijekom kolovoza 1992. godine preimenovana u Republiku Srpsku.³

Nakon Deklaracije, 28. veljače 1992. godine, donesena je odluka o proglašenju Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine, koji je nastao prema modelu Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, odnosno Ustava Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine. Dmičić (2012a) navodi da je Ustav imao za cilj uspostavljanje temelja ustavnog i pravnog sustava, a ne akta kojim se vrše promjene u postojećem, već konstituiranom, zaokruženom i izgrađenom sustavu (159). Uslijedilo je usvajanje Zakona o Vladi, Zakona o državnoj upravi, Zakona o narodnoj obrani, Zakona o unutarnjim poslovima, Zakona o Narodnoj banci, etc.⁴ Ustav Republike

1 Slično i u: Dmičić, Mile (2012b). Sprovoditi, ali i mijenjati pojedina ustavna rješenja o Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj, *Republika Srpska – Dvadeset godina razvoja: dostignuća, izazovi i perspektive*, knjiga 27, str. 813 i 814.

2 Objavljena u: Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 2/92.

3 Više o procesu nastajanja Republike Srpske pogledati: Marković, Goran (2012). *Bosanskohercegovački federalizam*. Beograd: JP Službeni glasnik i Sarajevo: University Press.

4 Navedeni zakoni objavljeni su u: Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.

Srpske pretrpio je amandmanske izmjene¹ tijekom 1992. godine nekoliko puta, a usvojen je i pročišćeni tekst Ustava, te Ustavni zakon za provođenje Ustava Republike Srpske. Amandmani iz 1992. godine odnose se na odredbe Ustava o: narodnoj obrani, smrtnoj kazni i lišenju slobode, nazivu Ustava i nazivu Republike, definiranju teritorija Republike, odnosu crkve i države, slobodi političkog organiziranja i djelovanja, inkompatibilnosti, funkciji potpredsjednika Republike. Sljedeće amandmanske intervencije na Ustav Republike Srpske dogodile su se 1994. godine.² Amandmani iz 1994. godine odnose se na izmjene preambule Ustava i odredbe o ustavnopravnom statusu, pravima i dužnostima Republike Srpske, organizaciju državne vlasti Republike. U Ustavu Republike Srpske, odredbe su se mijenjale i dopunjavale sukladno okolnostima koje su pratile navedeni period.

Naglašavanje nacionalnih i etničkih razlika razbukvalo je sukob iz kojeg su proizašla kasnija ustavnopravna rješenja i drugačiji pravni i politički sustav Bosne i Hercegovine. Potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini 1995. godine, Aneksom IV, odnosno Ustavom Bosne i Hercegovine, u članku XII entiteti su obavezani da amandmanskim postupkom izmijene svoje ustave radi usuglašavanja s Ustavom Bosne i Hercegovine koji je zamijenio i stavio van snage Ustav Republike Bosne i Hercegovine. Ustavne i zakonske odredbe entiteta koje nisu bile u suglasnosti s Ustavom trebale su biti stavljene izvan snage sukladno članku III točka 3.b. Ustava Bosne i Hercegovine.

No, Ustav Republike Srpske je tijekom 1996. godine pretrpio amandmanske intervencije pored kojih odredbe Ustava Republike Srpske i dalje nisu bile usuglašene s Ustavom Bosne i Hercegovine.³ Amandmani iz 1996. godine odnose se na izmjene odredbi Ustava o ustavnom ustrojstvu, teritoriju, državljanstvu, stranim ulaganjima, broju zastupnika u Narodnoj skupštini, uspostavljanju Senata i uopće usuglašavanje odredbi Ustava s Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini.

U međuvremenu je, 1998. godine, pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine tadašnji predsjedatelj Predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović pokrenuo postupak za ocjenu suglasnosti entitetskih ustava s Ustavom Bosne i Hercegovine. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je tijekom 2000. godine donio četiri djelomične odluke⁴ kojima je poništen veći broj osporavanih odredbi entitetskih ustava.⁵ Dio tih odredbi uključuje odredbe o pravnom statusu entiteta, dok se dio odnosi na primjenu načela konstitutivnosti naroda. No, kako se u entitetima i dalje nisu izvršile izmjene i dopune ustava, visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini je na temelju ovlaštenja koja su mu povjerena člankom 5. a uzevši u obzir članak 2.d Aneksa X⁶ odnosno Sporazuma o civilnoj provedbi

1 Detaljnu listu svih amandmana na Ustav Republike Srpske s kratkim obrazloženjem pogledati u: Dmičić, Mile (2012a). Ustavne promjene u Republici Srpskoj, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, godina 34 br. 34, 149–192.

2 Pogledati: Službeni glasnik Republike Srpske br. 28/94 (Amandmani XXVI–XLIII).

3 Pogledati: Službeni glasnik Republike Srpske br. 8/96, 15/96, 16/96 i 21/96 (Amandmani XLIV–LXV). Slično se dogodilo i s Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

4 Za detaljan komentar o sadržaju i dejstvu djelomičnih odluka pogledati: Steiner, Cristian i Nedim Ademović (2010). *Ustav Bosne i Hercegovine, Komentar*. Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, str. 59–68.

5 Pogledati: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U 5/98.

6 Misli se na odredbe kojima se visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini definira kao vrhovni autoritet glede tumačenja Sporazuma i pružanjem pomoći, ukoliko ocijeni za potrebno, u rješavanju poteškoća koje proisteknu u svezi s civilnom provedbom Sporazuma.

Mirovnog ugovora Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini donio više odluka o amandmanima na entitetske ustave. Tijekom 2002. i 2003. godine interveniranjem visokog predstavnika uspostavljeno je Vijeće naroda Republike Srpske, te su izmijenjene i dopunjene odredbe o pravosudnim funkcijama u Republici Srpskoj. Navedeni amandmani iz 2002. i dio amandmana iz 2003. godine odnose se na izmjene i dopune odredbi Ustava sukladno odlukama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda, te odredbe koje se odnose na sudove i tužiteljstva, imunitet, nadležnosti predsjednika Republike Srpske i komandiranje vojskom. Narodna skupština Republike Srpske je tijekom 2003. godine izvršila izmjene i dopune Ustava Republike Srpske koje su se odnosile na Narodnu skupštinu, predsjednika i Vojsku Republike Srpske.

Ostatak amandmana iz 2003. godine odnosi se na izmjene odredbi Ustava o pravima i dužnostima Republike Srpske, nadležnosti Narodne skupštine Republike Srpske i predsjednika Republike Srpske. Tijekom 2005. godine Ustav Republike Srpske mijenjan je interveniranjem visokog predstavnika, te djelovanjem Narodne skupštine Republike Srpske u smislu prijenosa nadležnosti u oblasti obrane s entitetske na državnu razinu.¹ Amandmani iz 2005. godine odnose se na izmjene odredbi Ustava o platama sudaca, obrani i broju članova sudaca Ustavnog suda Republike Srpske. Još jedna manja izmjena Ustava dogodila se 2011. godine.² Amandman iz 2011. godine odnosi se na izmjene odredbi Ustava o broju potpredsjednika Narodne skupštine Republike Srpske. No, najvažnijim se čini naglasiti da su amandmanima na Ustav Republike Srpske od 1996. godine do 2005. godine detaljno izmijenjene odredbe kojima se utvrđuje državni status Republike Srpske, nadležnosti entiteta i uspostavljanje novih institucija na državnoj razini te organizacija pojedinih institucija u Republici Srpskoj.³

Proces nastajanja Ustava Republike Srpske u današnjoj formi počeo je, dakle, još 1992. godine kada je u ožujku 1992. godine objavljen Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine na koji je do prosinca 1992. godine Narodna skupština Republike Srpske nekoliko puta izvršila izmjene i dopune te ga konačno objavila kao pročišćeni tekst Ustava Republike Srpske.⁴ Slijedile su amandmanske intervencije na ustavni tekst koje su mijenjale i dopunjavale odredbe o ustrojstvu Republike Srpske sukladno postojećim odnosima za vrijeme trajanja sukoba. Nakon što je potpisan Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995. godine, pristupilo se novim većim amandmanskim intervencijama na tekst Ustava Republike Srpske, a s ciljem usuglašavanja s Ustavom Bosne i Hercegovine. Amandmanske intervencije visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini su redefinirale neke od najznačajnijih odredbi Ustava, a s ciljem provođenja tzv. Odluke o konstitutivnosti naroda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Četiri djelomične odluke koje je donio Ustavni sud Bosne i Hercegovine po prvi put su otvorile

1 Pogledati: Službeni glasnik Republike Srpske br. 22/05 (Amandmani CXIV–CXXI).

2 Za detaljnije obrazloženje usuglašavanja Ustava Republike Srpske s Ustavom Bosne i Hercegovine nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma vidjeti: Golijanin, Sanja (2012). *Republika Srpska, u Banović, Damir i Gavrić, Saša (ur.): Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini. 437–458. Sarajevo: University Press, str. 439–441.*

3 Detaljnije o ustavnoj reformi u Bosni i Hercegovini pogledati: Banović, Damir i Gavrić, Saša (2010). *Ustavna Reforma u Bosni i Hercegovini, Politička misao, br. 2, 159–180.*

4 Iako postoje mišljenja koja ukazuju da važeći ustavni tekst u Republici Srpskoj pretpostavlja ustavnopravni kontinuitet s prvotnim tekstem iz 1992. godine (primjerice: Kuzmanović, Rajko (2002). *Ustavno pravo. Banja Luka, str. 335*), postoje i mišljenja prema kojima taj stav nije po sebi razumljiv niti se može osloncem na daytonski ustavni model podvesti pod kategoriju ustavnog kontinuiteta (Šarčević, Edin (2010). *Ustav iz nužde. Sarajevo: Rabic, str. 144*).

mogućnost za detaljnije izmjene i dopune entitetskih ustava i njihovo usuglašavanje s Ustavom Bosne i Hercegovine. U svakom slučaju, iz Ustava su "brisane sve odredbe koje su čisto državne, kao i one nadležnosti koje se odnose na vanjsku, vanjskotrgovinsku, i monetarnu politiku i druga pitanja u nadležnosti koja su pripadale Bosni i Hercegovini" (Dmičić, 2012a: 152).

Kako navodi Dmičić (2012b) amandmanima su bile obuhvaćene izmjene i dopune Ustava Republike Srpske u više segmenata: reguliranje prijenosa nadležnosti; izmjene ustavnih normi zbog prilagođavanja faktičkom stanju; izmjene i dopune ustavnih normi zbog usuglašavanja s odredbama Konvencije i ljudskim pravima i temeljnim slobodama; reguliranje gospodarskih i imovinskih odnosa u gospodarstvu; izmjene i dopune Ustava u oblasti lokalne samouprave; reguliranje prestanka mandata predsjednika Republike Srpske (833).

Niz događaja s početka 1990-ih uvjetovao je kasnija ustavna rješenja, primjerice, o predstavničkom i izvršnom tijelu na državnoj razini Bosne i Hercegovine koja danas odražavaju složenu državnu strukturu Bosne i Hercegovine i ravnopravnost tri konstitutivna naroda u odlučivanju. To je posebice vidljivo kada je u pitanju odlučivanje kvalificiranom većinom koje podrazumijeva i tzv. entitetsko glasovanje, odlučivanje o pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, kao i odlučivanje konsenzusom i isticanjem pitanja od tzv. vitalnog nacionalnog interesa u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine.

Namjera ustavotvorca, tko god on bio, da se stvori intrinzična i etnonacionalna kvota na svim razinama državne vlasti u Bosni i Hercegovini, uvjetovana je događajima, posebice iz 1992. godine. Nacionalna komponenta je subjektivno isforsirana dok je građanska potisnuta u drugi plan. Termin konstitutivni narodi pretočen je u ustavnu normu i u izravnoj je vezi s razmjernom zastupljenosti konstitutivnih naroda u tijelima državne vlasti u Bosni i Hercegovini. Jednako je i s ustavnim uređenjem Republike Srpske. Unatoč izmjenama i dopunama Ustava Republike Srpske, i dalje su ostali diskriminacijski elementi na normativnoj razini u Ustavu Republike Srpske, koji ni danas nisu otklonjeni.

5. USTAV REPUBLIKE SRPSKE – NORMIRANJE DISKRIMINACIJE

Unatoč normiranim garancijama o ljudskim pravima i slobodama u Bosni i Hercegovini, složena struktura, misleći pritom prvenstveno na državni ustroj i društvenu sastavnicu, snažno utječe na održavanje izvjesnih diskriminacijskih elemenata u ustavnim i zakonskim tekstovima na svim razinama u Bosni i Hercegovini. Normativno-pravni nedostaci se vidljivo održavaju na praktičnu primjenu ljudskih prava i sloboda čiji su stupanj zaštite, unaprjeđenje i potpora u praksi nedostatni. Time je pitanje ostvarivanja ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini osporljivo. U brojnim aspektima života i djelovanja pojedinca presudna je etnička pripadnost, a prava pojedinca nadovezuju se na kolektivna prava naroda koja svoje utemeljenje imaju i u ustavnim tekstovima, s obzirom na to da su državno ustrojstvo i sustav usredotočeni na interese tri konstitutivna naroda. Iako konstitutivni narodi ne bi trebali imati više prava od ostalih, to u praksi nije uvijek slučaj. To je potvrđeno i presudom Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine koja još uvijek nije provedena u Bosni i Hercegovini. Praksa održavanja pojedinaca i skupina koje se ne određuju kao pripadnici konstitutivnih naroda na margini pokušala se dokinuti osnivanjem vijeća / savjeta nacionalnih manjina pri zakonodavnim tijelima na državnoj i razini entiteta.

No, ona su tek savjetodavnog karaktera, te su već u svom radu produžavala postavljene rokove što upućuje na njihovu nedjelotvornost. Nadalje, situacija se dodatno usložnjava činjenicom da niti konstitutivni narodi nužno ne ostvaruju jednaka prava s obzirom na to da su u praksi često predmetom diskriminacije većinskog ili većinskih konstitutivnih naroda. U konačnici, ne smije se najvišim pravnim aktom entiteta, pogotovo najvišim pravnim aktom države u jednoj normi jamčiti izvjesno, a u drugoj to isto pravo osporavati.

U Bosni i Hercegovini uspostavljen je pravni i institucionalni okvir za poštivanje ljudskih prava i sloboda, no, kada je u pitanju primjena međunarodnih standarda postignut je nedovoljan napredak. Razlog tomu je što u Bosni i Hercegovini domaće zakonodavstvo nije u potpunosti usuglašeno s europskim standardima, a djelotvorne mjere po tom pitanju nisu preduzete. Trenutačno je u središtu pažnje karakterističan problem onemogućenosti Ostalih u sudjelovanju u političkom životu Bosne i Hercegovine zbog diskriminatorskih odredbi ustavnih tekstova u Bosni i Hercegovini koje upućuju na postavljanje tri konstitutivna naroda u povlašteni položaj koji podrazumijeva istovremeno isključivanje Ostalih.

Pripadnici Ostalih su žrtve diskriminacije koje se suočavaju s različitim društvenim izazovima. Ustrajno se guraju prema ivici postojanja, te se čak svrstavaju u ugrožene skupine.¹ Europska komisija upućuje da je od ključne važnosti uložiti napore u pravcu provedbe presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, s ciljem usklađivanja s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Imajući na umu tematiku studije, analiza će se usmjeriti na manjkavost normativno-pravnog okvira Ustava Republike Srpske, važećeg ustavnog

¹ Pogledati primjerice: United Nations Human Rights Council (2010). *Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights, in accordance with paragraph 15(C) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1 Bosnia and Herzegovina*. New York: United Nations Human Rights Council, par. 16.

teksta u formalnom smislu, koji predstavlja temeljni izvor ustavnog prava u Republici Srpskoj.

5.1. Ljudska prava i slobode u Ustavu Republike Srpske

Ustavno normiranje ljudskih prava i sloboda u Republici Srpskoj temelji se, *implycite*, na međunarodnim pravnim standardima utvrđenim u Aneksu I na Ustav Bosne i Hercegovine. Također, Ustav Republike Srpske na nešto drugačiji način definira prava i slobode u odnosu na ustavno normiranje na državnoj razini i razini Federacije Bosne i Hercegovine.

U Ustavu Republike Srpske, Poglavlje II posvećeno je odredbama o ljudskim pravima i slobodama u kojem se navode uobičajena prava, slobode i dužnosti čovjeka i građanina. Ona obuhvaćaju, primjerice: pravo na život, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na zabranu mučenja, okrutnog ili nehumanog postupanja ili kažnjavanja, pravo na pravičan krivični postupak, slobodu kretanja, nepovredivost stana, slobodu govora i štampe, tajnost pisama i drugih sredstava općenja, slobodu tiska, slobodu misli i savjesti, slobodu vjeroispovijedi, slobodu naučnog i umjetničkog stvaranja, slobodu okupljanja, slobodu udruživanja, pravo na rad, pravo na štrajk, pravo na peticiju, pravo na zaštitu porodice i djece, pravo na obrazovanje, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na osnivanje i pripadanje političkim strankama, pravo učešća u javnim poslovima, aktivno i pasivno biračko pravo, pravo na zdrav okoliš, etc.

Činjenica je da je Ustav Republike Srpske nastao 1992. godine, prije Ustava Bosne i Hercegovine i Ustava Federacije Bosne i Hercegovine koji su nastali pod utjecajem anglosaksonske pravne tradicije, dok je struktura Ustava Republike Srpske zadržala utjecaj ranije pravne tradicije i nije se, usprkos većem broju amandmana, značajnije mijenjala. Ustav Republike Srpske je u pogledu odredbi o ljudskim pravima i slobodama detaljniji u normiranju u odnosu na Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Federacije Bosne i Hercegovine u kojima se ljudska prava i slobode tek nabrajaju (u, doduše, nešto širem obujmu – primjerice navodeći i pravo na povratak izbjeglih i raseljenih osoba). Njime se поближе normiraju prava, slobode i dužnosti koje se navode u Poglavlju II. Istovremeno, unatoč široj ustavnoj regulaciji ljudskih prava i sloboda, u normativnom smislu, garantiranih u ustavnom tekstu Republike Srpske, odredbe o ljudskim pravima i slobodama ne sačinjavaju uobičajenu i logičku cjelinu prema nekom od (opće)prihvaćenih obrazaca klasificiranja. Također, Ustav Republike Srpske ne sadržava u posebnoj dijelu instrumente i mehanizme zaštite ljudskih prava i sloboda, kako su sadržani u Ustavu Bosne i Hercegovine i Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine.

Kako u Izdvojenom mišljenju na prvu djelomičnu odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine¹ u predmetu U 5/98 prof. dr. Kasim Begić primjećuje, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine je na slijedu pristupa katalogu i instrumentima zaštite prava i sloboda Ustava Bosne i Hercegovine, uključujući i međunarodne standarde i međunarodne mehanizme zaštite (Komisija za ljudska prava ili drugo sudbeno tijelo u kojem su i međunarodni članovi, ombudsmani, etc.), dok Ustav Republike Srpske takva rješenja uopće nema. Upućivanje na međunarodne standarde sadržano je u članku 5. Ustava Republike

1 Pogledati: Izdvojeno mišljenje prof. dr. Kasima Begića na odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u vezi s amandmanom VIII točka 1 na Ustav Republike Srpske – Poglavlje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama u predmetu u 5/98 od 29. siječnja 2001. godine.

Srpske u kojem se navodi da se ustavno ustrojstvo Republike Srpske, između ostaloga, temelji na garanciji i zaštiti ljudskih prava i sloboda sukladno međunarodnim standardima, osiguravanju nacionalnih ravnopravnosti te zaštiti etničkih skupina i drugih manjina uz obveznu garanciju ravnopravnosti, jednakosti pred zakonom i uživanju iste pravne zaštite bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, religiju, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovinsko stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo osobno svojstvo u članku 10. Ustava. Slične odredbe o zabrani diskriminacije navode se u članku 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine (*1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*)¹ i 13. Protokola uz istu, a koja je usvojena u okrilju Vijeća Europe (*Council of Europe – CoE*), i članku 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine (*1966 International Covenant on Civil and Political Rights*)².

No, Ustav ne upućuje na konkretne međunarodne standarde onako kako se to čini u Ustavu Bosne i Hercegovine i Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine. U Ustavu se tek navodi da se odredbe koje se odnose na zaštitu ljudskog dostojanstva, tjelesnog i duševnog integriteta, privatnosti, osobnog i obiteljskog života, slobodu i tajnost dopisivanja i drugih oblika općenja, tajnost podataka, nepovredivost stana, slobodu misli i opredjeljenja, savjesti, uvjerenja i javnog izražavanja mišljenja, slobodu tiska, slobodu vjeroispovijedi i pravo na mirno okupljanje i javni protest imaju ostvariti sukladno odgovarajućim odredbama članaka 8–11. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koji se odnose na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi, slobodu izražavanja i slobodu okupljanja i udruživanja.

No, budući da se načela, prava i slobode koja se primjenjuju na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine navode u članku 11 Ustava Bosne i Hercegovine, primjenjuju i na teritoriju Republike Srpske, to znači da se odredbe Ustava Bosne i Hercegovine koje se odnose na izravnu primjenu Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i dodatnih protokola kao i odredbe o pravima i nediskriminaciji primjenjuju i u Republici Srpskoj.

Međutim, u Izdvojenom mišljenju na prvu djelomičnu odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine³ u predmetu U 5/98 prof. dr. Kasim Begić smatra da se tobože uvođenjem "pozitivne diskriminacije" implicitno i u Ustav Republike Srpske inkorporira status Konvencije za zaštitu prava i temeljnih sloboda, nije ubjedljiv argument s obzirom na to da u Ustavu Republike Srpske nema jasne odredbe po kojoj se Konvencija neposredno primjenjuje, čime se dovodi u pitanje smisao tzv. ustavne autonomije.

Valja istaknuti i da članak 49. Ustava Republike Srpske navodi da se u slučaju različitosti u odredbama o pravima i slobodama između Ustava Republike Srpske i Ustava

1 Pogledati: CETS No. 005, 213 UNTS 222 (No. 2889), stupila na snagu 3. rujna 1953. godine.

2 Pogledati: A/RES/2200 (XXI), 999 UNTS 171 (No. 14668) i 1057 UNTS 407 (No. 14668), stupio na snagu 23. ožujka 1976. godine. Uz ovaj pakt usvojen je Prvi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine (*1966 First Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*), A/RES/2200 (XXI), 999 UNTS 171 (No. 14668), stupio na snagu 23. ožujka 1976. godine i Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji se odnosi na ukidanje smrtno presude iz 1989. godine (*1989 Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, Aiming at the Abolition of the Death Penalty*) A/RES/44/128, 1642 UNTS 414 (No. 14668), stupio na snagu 11. srpnja 1991. godine.

3 Pogledati: Izdvojeno mišljenje prof. dr. Kasima Begića na odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u vezi s amandmanom VIII točka 1 na Ustav Republike Srpske – Poglavlje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama u predmetu U 5/98 od 29. siječnja 2001. godine.

Bosne i Hercegovine, primjenjuju one odredbe koje su za pojedinca povoljnije. Svakako je ova odredba u suglasnosti s temeljnim načelima prava, uzevši u obzir hijerarhijski odnos između pravnih akata. No, navedena odredba je osporena pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine tijekom 1998. godine u već spomenutom zahtjevu za ocjenu suglasnosti Ustava Republike Srpske i Ustava Federacije s Ustavom Bosne i Hercegovine koji je pokrenuo tadašnji predsjedatelj Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

Na temelju zahtjeva, Ustavni sud Bosne i Hercegovine ocijenio je da odredbe o pravima i slobodama Ustava Republike Srpske, koje su povoljnije za pojedinca, ne krše nužno Ustav Bosne i Hercegovine. Ovdje ne postoji sumnja u nadređenost Ustava Bosne i Hercegovine, nego je pitanje da li se Ustav Bosne i Hercegovine može tumačiti na takav način da zabranjuje odredbe u ustavima entiteta koje bi bile povoljnije za pojedinca.

Ustavni sud je ocijenio i da ustav entiteta može predviđati dodatna prava i slobode koje Ustav Bosne i Hercegovine, Konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama ili drugi instrumenti navedeni u Aneksu I na Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrže. Pritom, ustav entiteta može predviđati isto pravo i to tako da odredba nižeg ustava može biti povoljnija za nositelja tog prava što je općepriznato pravo u savezним državama, jer u suprotnom, niži ustavi ne bi bili ništa drugo nego puko deklarativno ponavljanje.

Konačno, pozivajući se na Konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i odredbe koje ostavljaju mogućnost da države pojedincima garantiraju šira ili povoljnija prava i slobode, Ustavni sud Bosne i Hercegovine zaključio je da su entiteti slobodni da osiguravaju širu zaštitu ljudskih prava i sloboda, te stoga Ustav Republike Srpske u tom dijelu nije u suprotnosti s Ustavom Bosne i Hercegovine.

Interesantno je i da Ustav Republike Srpske u članku 11. propisuje mogućnost propisivanja i izricanja smrtno kazne za najteže oblike kaznenih djela. Ova odredba je u suprotnosti s Ustavom Bosne i Hercegovine koji propisuje izravnu primjenu Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i pripadajuće protokole, a kojom se predviđa ukidanje smrtno kazne.

Točku sporenja predstavljalo je i stavljanje Srpske pravoslavne crkve u povlašćen položaj u Republici Srpskoj. Naime, člankom 28. Ustava Republike Srpske jamči se sloboda vjeroispovijedi i vjerske zajednice u Republici Srpskoj stavljaju se u jednak položaj pred zakonom. Pritom se navodi da je Srpska pravoslavna crkva, crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere.

Međutim, stavljanje Pravoslavne crkve u povlašćen položaj, ne proizvodi ustavno-pravne nedoumice s obzirom na to da međunarodni standardi ne garantiraju jednak položaj vjerskih zajednica, kao, uostalom niti sekularizaciju. Kako je već garantirana sloboda vjeroispovijedi, odredbe Ustava Republike Srpske nisu u suprotnosti ni s Ustavom Bosne i Hercegovine niti Konvencijom o ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

5.2. Načelo konstitutivnosti naroda i odnos spram pripadnika "Ostalih"

Tijekom 1998. godine, tadašnji predsjedatelj Predsjedništva Bosne i Hercegovine je zahtjevom pokrenuo postupak pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine radi ocjene suglasnosti Ustava Republike Srpske i Ustava Federacije Bosne i Hercegovine s Ustavom

Bosne i Hercegovine. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je na temelju zahtjeva usvojio četiri djelomične odluke tijekom 2000. godine. Za predmet studije najznačajnija su pitanja sadržana u trećoj djelomičnoj odluci Ustavnog suda.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine razmatrao je osporenu odredbu članka 1. Ustava Republike Srpske, u odnosu na usuglašenost s odredbama Ustava Bosne i Hercegovine, koja je, iako je Ustav pretrpio amandmanske intervencije nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, u formulaciji Amandmana XLIV glasila: "Republika Srpska je država srpskog naroda i svih njenih građana." Pritom je Ustavni sud ocijenio da, iako u Ustavu Bosne i Hercegovine ne postoji definicija "konstitutivni narod" kao i to da zadnja alineja Preambule Ustava ne uključuje izričitu frazu "na cijelom teritoriju", ipak zadnja alineja sadrži ustavno načelo u vezi sa svim ostalim odredbama koje bi mogle poslužiti kao standard kontrole. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zaključio da, kako god neodređen bio jezik Preambule Ustava Bosne i Hercegovine u smislu nepostojanja definicije statusa Bošnjaka, Hrvata i Srba kao konstitutivnih naroda, ipak ih jasno označava kao konstitutivne narode.

Također, odredbe članka II. točke 4. Ustava Bosne i Hercegovine zabranjuju diskriminaciju po bilo kojem osnovu što je, između ostaloga, i povezanost s nacionalnom manjinom, što pretpostavlja postojanje skupina koje se označavaju kao manjine, čime tekst Ustava Bosne i Hercegovine jasno razlikuje konstitutivne narode od nacionalnih manjina. Ustavni sud Bosne i Hercegovine pozvao se i na članak i točku 2. Ustava Bosne i Hercegovine u kojem se Bosna i Hercegovina određuje kao demokratska država i alineju 3. Preambule u kojoj se navodi da demokratski organi vlasti i pravični postupci najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva. Sud je zaključio da, na temelju ustavne doktrine demokratskih država, demokratska vlada zahtijeva efektivno učešće bez ikakvog oblika diskriminacije i kompromis, te da pravo predstavljanja i učešća u vladinim strukturama u multinacionalnim državama nije samo pravo pojedinaca koji pripadaju pojedinim skupinama, nego i pravo etničkih skupina kao takvih u smislu kolektivnih prava, što ne krši temeljne pretpostavke demokratske države.

Upućujući na odredbe Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, Europske povelje za regionalne jezike i jezike manjima i Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, Ustavni sud ocjenjuje da teritorijalni raspored ne smije služiti kao instrument etničke segregacije, već baš naprotiv, mora doprinosti integraciji države i društva. Čak i ako su konstitutivni narodi u stvarnosti u većinskom ili manjinskom položaju u entitetima, izričito priznanje Bošnjaka, Hrvata i Srba kao konstitutivnih naroda u Ustavu Bosne i Hercegovine može značiti samo da niti jedan od njih nije ustavno priznat kao većina, odnosno oni uživaju jednakost kao skupine.

Stoga Ustavni sud zaključuje da priznanje konstitutivnih naroda i ustavno načelo kolektivne jednakosti, nameću obavezu entitetima da ne diskriminiraju, u prvom redu, one konstitutivne narode koji su, u stvarnosti, u manjinskom položaju u odgovarajućem entitetu. Stoga nije samo jasna obveza da se ne krše pojedinačna prava na diskriminacijski način, nego postoji i ustavna obveza nediskriminacije u smislu prava skupina. To znači da ustavno načelo kolektivne jednakosti konstitutivnih naroda zabranjuje bilo kakve posebne privilegije za jedan ili dva od tih naroda, svaku dominaciju u strukturama vlasti i svaku etničku homogenizaciju putem segregacije zasnovane na teritorijalnom razdvajanju.

Na koncu je Ustavni sud Bosne i Hercegovine zaključio je da privilegirani položaj

srpskog naroda, prema članku 1. Ustava Republike Srpske prekršio izričito označavanje konstitutivnih naroda iz Ustava Bosne i Hercegovine te ustavni status Bošnjaka i Hrvata koji im je dodijeljen posljednjom alinejom Preambule Ustava Bosne i Hercegovine zbog čega je stavljen van snage.

5.3. Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine

Europski sud za ljudska prava je 22. prosinca 2009. godine donio presudu u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine u pogledu suglasnosti ustavnih odredbi s Konvencijom o ljudskim pravima i temeljnim slobodama u korist podnositelja predstavke. Državljeni Bosne i Hercegovine, Dervo Sejdić i Jakob Finci podnijeli su predstavke Sudu u kojima su naveli da su kao pripadnici romske, odnosno židovske nacionalne manjine onemogućeni da se kandidiraju na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine zbog etničkog porijekla, kao što to čine pripadnici konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini.

Na temelju podneska Sud je odlučivao o povredama sadržanim u člancima 3, 13. i 14. Konvencije koji se odnose na zabranu mučenja, pravo na djelotvorno pravno sredstvo i zabranu diskriminacije, članak 4. Protokola br. 1 na Konvenciju koji se odnosi na pravo na slobodne izbore, i članak 1. Protokola br. 12 koji se odnosi na opću zabranu diskriminacije. Europski sud za ljudska prava je u presudi naveo da diskriminacija znači različito tretiranje osoba koje se nalaze u sličnoj situaciji bez objektivnog i razumnog opravdanja. Upravo nepostojanje objektivnog i razumnog opravdanja znači da sporna razlika ne slijedi "legitiman cilj" ili da nema "razumnog odnosa srazmjernosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se želi postići".¹

S tim u vezi, upućuje se na zadržavanje načela srazmjerne zastupljenosti konstitutivnih naroda, istovremeno ne isključujući druge skupine. Kako Mijović (2010) napominje "neophodno je napomenuti da se pri procjenjivanju (ne)postojanja povrede, odnosno kršenja nečijeg prava po osnovu diskriminatornog tretmana od strane Europskog suda, pri odlučivanju primjenjuju određeni testovi koji se konkretno tiču ustanovljavanja, prije svega, opravdanosti razlike u tretmanu, postojanja legitimnosti cilja koji se takvim tretmanom postiže, te proporcionalnosti između istog cilja i sredstva koja su primjenjiva" (18–19).

Stoga i naglašava da "nijedna odredba Konvencije ne traži potpuno napuštanje mehanizma podjele vlasti koji su svojstveni Bosni i Hercegovini i da još uvijek nije sazrelo vrijeme za politički sustav koji bi bio samo odraz principa vladavine većine" (Mijović, 2010: 19).

Međutim, presuda ne daje rokove za izvršenje, niti upućuje na način izvršenja. No, može se zaključiti da je neophodno doraditi pravni sustav u Bosni i Hercegovini na način da se otklone povrede Konvencije i pripadajućih protokola. Kako Kulenović i ostali (2010) primjećuju, Odluka Europskog suda za ljudska prava značajna je iz nekoliko razloga. U konkretnom slučaju, Sud je iskoristio priliku da potvrdi temeljno pravilo međunarodnog prava da obveze preuzete na međunarodnoj razini ne mogu biti izbjegnute pozivanjem na suprotne norme unutarnjeg prava, pa bile one i odredbe samog ustava države. Istovremeno je presuda i povod za analizu više aspekata ustavnog sustava u

¹ Pogledati: *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*, no. 27996/06 i 34836/06, § 42, ECHR 2009-II.

kojem etnokratski elementi u postupcima političkog odlučivanja isključuju ili ograničavaju djelotvorno učešće nekonstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini i uopće apstraktnog građanina, čime se podrivaju općeprihvaćeni elementi pravne državnosti (19).

Dakako da "[d]iskusija o karakteru i obimu mogućih ustavnih amandmana počiva na različitim pristupima, koji se u osnovi mogu svesti na dva pristupa: da se očuva sadašnji ustavni i pravni poredak ili da se kroz amandmane promijeni ustavni i pravni poredak" (Mirjanić, 2010: 63), ali je i pitanje "da li će provođenje presude voditi ustavnim amandmanima kojima se mijenjaju pojedine odredbe ili ustavnim amandmanima kojima se mijenja ustavno uređenje" (Mirjanić, 2010: 67). "Očigledno je da izvršenje presude nije moguće bez ulaska u postupak usuglašavanja ustavnih promjena. Kako u Bosni i Hercegovini nije riječ samo o jednom ustavu, nego su tu ustavi entiteta Republike Srpske i Federacije B[osne] i H[ercegovine] i ustavima kantona, u stvarnosti se najviši organi vlasti nalaze pred velikom odgovornošću pred mogućim zahvatanjem u promjenu ustava koji se zasniva na konstitutivnosti tri naroda." (Mojović, 2010: 75)

Ratificiranjem Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama s pratećim protokolima bez rezervi, Bosna i Hercegovina se obvezala na ispunjavanje standarda sadržanih u Konvenciji. Stoga neusuglašavanje domaće zakonodavstva s odredbama Konvencije i nepoštivanje odredbi Konvencije, pa makar se radilo o ustavnim odredbama na državnoj razini, ne ispričava. No, i godinama poslije donošenja odluke i dalje se čeka kako će (i da li će uopće) odluka Suda utjecati na izmjene pravnih propisa u Bosni i Hercegovini. Nesporno je da politički dogovor u pogledu predmeta izmjena predstavlja izazov kada su u pitanju osjetljiva ustavnopravna pitanja. No, svakako ne bi trebalo da predstavlja izazov za pridržavanje odredaba koje proizlaze iz prethodno preuzetih obveza.

5.4. Ustav Republike Srpske o "Ostalima"

Predmet trvenja u utvrđivanju i primjeni ustavnih odredbi na svim razinama u Bosni i Hercegovini temelji se na nesuglasju između daytonskog koncepta koji pogoduje konstitutivnim narodima kao zasebnim kolektivitetima, te konceptata jednako(pravno)sti i nediskriminacije sadržanim u međunarodnim pravnim standardima.

Postojani koncept osiguravanja zastupljenosti i sudjelovanja u postupcima odlučivanja konstitutivnih kolektiviteta kojim se uskraćuju iste mogućnosti nekonstitutivnim individualitetima zamjetljiv je i u Ustavu Republike Srpske. Raspoznaje se upravo u ustavnopravnom normiranju garancije odgovarajuće / srazmjerne zastupljenosti i primjene mehanizama zaštite vitalnih interesa pripadnika konstitutivnih naroda u postupcima odlučivanja. Pripadnici Ostalih nehatno se drže na normativnoj periferiji, te im se pravo zastupljenosti i sudjelovanja u radu organa vlasti u Republici Srpskoj garantira u onom obujmu u kojem je to najmanje neophodno.

Usprkos odluci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine, te interveniranju visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini i presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, Ustav Republike Srpske i dalje ne sadrži sveobuhvatne instrumente i mehanizme zaštite ljudskih prava i sloboda.

Patentiranje etničkog proporcionaliteta i težnja za očuvanjem istog također je

primjetna unatoč ustavnim normama kojima se garantira jednakopravnost i nediskriminacija. Primjerice, u članku 1. stavku 4. Ustava Republike Srpske, navodi se da su pripadnici Ostalih ravnopravni konstitutivnim narodima i bez diskriminacije učestvuju u vršenju vlasti u Republici Srpskoj. Također, u članku 5. Ustava ustavno uređenje Republike Srpske temelji se, između ostaloga, i na osiguravanju nacionalnih ravnopravnosti i zaštiti vitalnih interesa konstitutivnih naroda, te zaštiti prava etničkih i drugih manjina.

Kako se nacionalne manjine ne navode poimence, čini se da se ustavne odredbe odnose na sve etničke skupine i manjine. Dmičić (2012a) navodi da se "među temeljne slobode i prava čovjeka unosi utvrđenje o ravnopravnosti pripadnika svih etničkih skupina i drugih manjina u Republici Srpskoj.

Očito je da je riječ o standardu na europskoj razini koji će svim pripadnicima nacionalnih manjina jamčiti potpunu zaštitu od asimilacije i od ugrožavanja nacionalnog identiteta" (167). S tim u vezi i naglašava da "[m]anjine nisu skupine sa manjim pravima. Radi očuvanja njihovih etničkih posebnosti, tradicije i nacionalne fizionomije priznaje im se i niz posebnih prava, pa su, u određenoj mjeri, one privilegirane u odnosu na ostale građane. Stoga, ukoliko se govori o diskriminaciji, tada se, ukoliko je riječ o pravnoj, političkoj i kulturnoj poziciji manjina, može govoriti samo o pozitivnoj diskriminaciji, dakle onoj koja je u korist manjina" (Dmičić, 2012a: 167). No, na normativnoj razini interesi pripadnika Ostalih nisu u potpunosti predstavljeni niti zaštićeni s obzirom na druge odredbe Ustava koje ostvarivanje navedenih garancija osporavaju.

Sagledavajući sadržaj prethodno navedenih odluka, te uzevši u obzir zahtjeve koji nužno ne proizlaze, ali se temelje na njima, valja pobliže sagledati pozitivne norme Ustava Republike Srpske, te ukazati na (ne)postojanje izravne ili neizravne diskriminacije. S tim u vezi, valja iznijeti neophodne i poželjne izmjene i dopune Ustava kojima bi se otklonilo postojanje diskriminacije na normativnoj razini i Ustav usuglasio s konceptom pravne države.

5.4.1. Pojedinačne diskriminacijske norme u Ustavu Republike Srpske

Ne ograničavajući se samo na normiranje sadržano u Ustavu Republike Srpske, u Republici Srpskoj je, na temelju Ustava i poslovnika Narodne skupštine Republike Srpske i Vijeća naroda Republike Srpske zajamčeno, primjerice, sljedeće: osnivanje zastupničkog / delegatskog kluba predstavnika Ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske i Vijeću naroda Republike Srpske; mogućnost imenovanja predsjedatelja i potpredsjedatelja Narodne skupštine Republike Srpske i Vijeća naroda Republike Srpske kao i imenovanja predsjedatelja i potpredsjedatelja radnih tijela, kolegija, etc. iz predstavnika Ostalih; predlaganje amandmana na Ustav Republike Srpske; srazmjerna zastupljenost u javnim institucijama u Republici Srpskoj; etc.

Međutim, Ustav sadrži i niz odredbi koje izazivaju izravnu ili neizravnu diskriminaciju pripadnika Ostalih: u Narodnoj skupštini Republike Srpske garantira se obveza zastupljenosti konstitutivnih naroda, ali ne i pripadnika Ostalih; pripadnici Ostalih učestvuju u postupku većinskog glasovanja, dok im je utjecaj sporedan kada se glasuje u postupku zaštite vitalnog interesa konstitutivnog naroda; predsjednik i potpredsjednici Republike Srpske mogu biti samo predstavnici konstitutivnih naroda; predsjednik i potpredsjednici Vlade Republike Srpske, također, mogu biti samo predstavnici konstitutivnih naroda;

u sastavu Vlade Republike Srpske, predsjednik Vlade može imenovati jednog ministra iz reda Ostalih, i to iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda; etc.

- Ustavom Republike Srpske garantira se kako učešće konstitutivnih naroda, tako i Ostalih u vršenju državne vlasti u Republici Srpskoj. U cilju onemogućavanja koncentriranja funkcija u korist jednog konstitutivnog naroda odnosno Ostalih, u članku 69. Ustava se predviđa da se od navedenih funkcija, koje uključuju funkciju predsjednika Vlade Republike Srpske, predsjedatelja Narodne skupštine Republike Srpske, predsjedatelja Vijeća naroda Republike Srpske, predsjednika Vrhovnog suda Republike Srpske i republičkog javnog tužitelja, najviše dvije funkcije mogu povjeriti pripadnicima jednog konstitutivnog naroda ili Ostalih. No, navedenom odredbom se ne garantira da pripadnicima svakog konstitutivnog naroda ili Ostalih mora biti povjerena barem jedna od navedenih funkcija.
- U pogledu sastava Narodne skupštine Republike Srpske Ustav Republike Srpske u članku 71. propisuje da će najmanje četiri člana jednog konstitutivnog naroda biti zastupljena u Narodnoj skupštini. Ustavom se, dakle, normira samo obveza zastupljenosti pripadnika konstitutivnih naroda, ali ne i pripadnika Ostalih. To praktično znači da pripadnici Ostalih mogu, ali ne moraju nužno biti zastupljeni.
- Ustav Republike Srpske u članku 71. sastav Vijeća naroda Republike Srpske utvrđuje kao paritetan, tako da svaki konstitutivni narod mora biti zastupljen jednakim brojem predstavnika. Propisuje se da Vijeće čine po osam predstavnika svakog konstitutivnog naroda i četiri predstavnika pripadnika Ostalih. No, iako u Vijeću naroda Republike Srpske, delegati iz reda Ostalih ostvaruju puno viši stupanj zastupljenosti i sudjelovanja u radu u odnosu na Dom naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, pa imaju i, primjerice, svoj klub, nedvojbeno je da se, ad normam, ne radi o uobičajenom gornjem domu zakonodavnog tijela. Pritom je u postupcima odlučivanja uloga pripadnika Ostalih sporedna kada se glasuje u postupku zaštite vitalnog interesa konstitutivnog naroda. Delegati u Vijeću naroda Republike Srpske ne učestvuju u usvajanju pravnih akata skupa s Narodnom skupštinom Republike Srpske. Putem Vijeća se tek kontroliraju pravni akti usvojeni u Narodnoj skupštini u smislu zaštite vitalnog interesa konstitutivnih naroda. Pritom, delegati iz kluba pripadnika Ostalih ne uzimaju učešće dalje od rasprava o vitalnim interesima konstitutivnih naroda. To svakako i ne predstavlja logičan slijed postupka za zaštitu vitalnog interesa konstitutivnog naroda. Naziv vijeća znakovito upućuje na narode, ali se putem Vijeća istaknuto štite samo interesi pripadnika konstitutivnih naroda, za razliku od interesa pripadnika Ostalih koji se razvidno zanemaruju. I pored ustavne garancije zaštite prava etničkih i drugih manjina, za pripadnike Ostalih ne postoje propisani postupci zaštite njihovih prava, a time ni isticanje prigovora vitalnog interesa, ma šta on mogao predstavljati za pripadnike Ostalih. Stoga zagwarantirano mjesto u Vijeću naroda Republike Srpske ne predstavlja nikakvu korist za pripadnike Ostalih s obzirom na to da ostvaruju zastupljenost, ali ne i ravnopravno sudjelovanje u radu Vijeća.
- Ustav Republike Srpske u članku 80. propisuje izbor predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske koji se biraju od pripadnika različitih konstitutivnih naroda. Ova ustavna norma posljedica je primjene načela konstitutivnosti naroda iz spomenute odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. No, istovremeno je diskriminacijskog karaktera, s obzirom na to da pripadnici Ostalih ne mogu biti birani na funkcije

predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske. Time se ustavnom normom istovremeno omogućuje omisija Ostalih u izvršnoj vlasti u Republici Srpskoj, te im se uskraćuje pasivno biračko pravo, kada je u pitanju kandidiranje i izbor na mjesto predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske čime su izravno diskriminirani.

- Ustav Republike Srpske u odredbama koje se odnose na Vladu Republike Srpske utvrđuje da se članovi Vlade imenuju od pripadnika tri konstitutivna naroda. Pritom predsjednik i potpredsjednici Vlade ne mogu biti pripadnici istog konstitutivnog naroda, a predsjednik Vlade ima dva zamjenika koji također moraju biti pripadnici različitih konstitutivnih naroda. U članku 92. koji definira sastav Vlade Republike Srpske navodi se da u prijelaznom periodu, do potpunog provođenja Aneksa 7. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini predsjednik Vlade Republike Srpske može imenovati jednog ministra iz reda Ostalih iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda, dok će obveza imenovanja jednog ministra iz reda Ostalih u Vladi Republike Srpske postojati tek nakon potpunog provođenja Aneksa 7. Partikularizam pripadnika konstitutivnih naroda u izvršnoj vlasti i ovdje dolazi do izražaja ustavnim normiranjem nemogućnosti izbora i imenovanja pripadnika Ostalih na prethodno navedene pozicije u vlasti, čime se još jednom ostvaruje izravna diskriminacija pripadnika Ostalih. Na to se nadovezuje i problem potpune provedbe Aneksa 7., nakon koje će pripadnicima Ostalih biti zagarantirana zastupljenost i sudjelovanje u Vladi Republike Srpske. Međutim, gorka je materija ustvrditi potpunu provedbu Aneksa 7. upravo zbog nepreciznosti navedenih odredbi. Čini se najprimjerenijim ustvrditi da bi to trebao da bude zadatak visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini kako i propisuje Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini u Aneksu 10. Pitanje je samo: kada?
- Iako Ustav Republike Srpske u članku 33. garantira pravo učešća građana u obavljanju javnih poslova i primitak u državnu službu pod jednakim uvjetima, valja primijetiti da članak 97. Ustava Republike Srpske također propisuje da će pripadnici konstitutivnih naroda i pripadnici iz skupine Ostalih biti srazmjerno zastupljeni u javnim institucijama u Republici Srpskoj. Pritom se srazmjerna zastupljenost Ostalih u javnim institucijama u Republici Srpskoj također vezuje za potpunu provedbu Aneksa 7. Općeg okvirnog sporazuma za mir te popis stanovništva iz 1991. godine. Pitanje potpune provedbe Aneksa 7. je već spomenuto. No, valja ukazati na još jedan problem. Srazmjerna zastupljenost pripadnika konstitutivnih naroda i pripadnika Ostalih temelji se na popisu stanovništva iz 1991. godine i postavljena je kao ustavno načelo. Međutim, podaci o broju pripadnika Ostalih su nevjerođostojni s obzirom na to da je posljednji popis stanovništva proveden 1991. godine, a u međuvremenu su nastupile značajne demografske promjene kao posljedica sukoba 1992–1995. godine. Kako zaključuje Mirjanić (2010) “[k]oji je postotak stanovništva čijim predstavnicima pripada pravo veta u različitim jedinicama nije poznat bez provođenja popisa stanovništva, kao što je to slučaj i sa pitanjem koji je postotak stanovništva čiji pripadnici nemaju pravo da se kandidiraju na izborima [...]” (63).

5.4.2. (Ob)razlaganje diskriminacije

Opća je tendencija proširenja kataloga ljudskih prava i sloboda, bilo da države postaju ugovornice međunarodnih dokumenata kojima se jamče i štite ljudska prava, bilo da to čine neovisno od ugovornog statusa. To znači i da sam sustav jamstva i zaštite ovisi prvenstveno od unutarnjeg pravnog sustava, odnosno načina definiranja odredbi o ljudskih pravima i slobodama (ustav, zakon, povelja, etc.).

Instrumente zaštite ljudskih prava i sloboda moguće je djelotvorno i dosljedno primijeniti samo ukoliko unutarnji pravni sustav to omogućava. Uspjeh će ovisiti o volji ugovornice da se posveti ispravljanju mogućih kršenja, odnosno poboljšanju primjene i zaštite ljudskih prava i sloboda. Uzevši u obzir da države odmjeravaju i nastoje držati u ravnoteži primjenu i zaštitu ljudskih prava i vlastite interese, čini se da sustavu ljudskih prava i sloboda manjka mogućnosti za uspostavljanje instrumenata i mehanizama koji bi imali izrečan utjecaj na njihovo poštivanje i primjenu normi o ljudskim pravima i slobodama.

Na koncu, sva ljudska prava i slobode ne treba shvaćati kao bezuvjetna i neograničena. Iako neka doista jesu takva (poput prava na život), za druge je neophodno da se ispune određeni uvjeti da bi bila ostvariva.

Iako je postojećem opsegu zaštite ljudskih prava i sloboda u Republici Srpskoj posvećeno čitavo poglavlje, ipak nije sveobuhvatan. Neophodno ga je proširiti u smislu uspostavljanja cjelovitijeg okvira instrumenata kojima se jamče ljudska prava i slobode te utvrđivanja mehanizama zaštite istih. U vezi s tim, važno je i da se katalog ljudskih prava i sloboda u Ustavu Republike Srpske posloži sukladno nekom od prihvaćenih obrazaca klasificiranja. U konačnici, valja brisati odredbe o mogućnosti propisivanja smrtno kazne.

Nadalje, da bi se odgovorilo na problem otklanjanja diskriminatorskih odredbi Ustava Republike Srpske u pogledu zastupljenosti i sudjelovanja pripadnika Ostalih u organima vlasti Republike Srpske, prvo treba preispitati personalitet Ostalih. Načelno ustavno pitanje u pogledu pripadnika Ostalih jeste da li Ostali treba da se promatraju kao zaseban kolektivitet kojem se trebaju garantirati izvjesna prava i obveze koja se garantiraju kolektivitetima, kao što su garantirana pripadnicima konstitutivnih naroda? Ili pripadnike Ostalih treba promatrati kao skupinu pojedinaca različitog nacionalnog, etničkog, vjerskog i drugog porijekla čiji status "ostalosti" proizlazi iz činjenice da se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od konstitutivnih naroda, odnosno da se izjašnjavaju kao nacionalne manjine, kao neopredijeljeni, etc.? Bez obzira na to kako ih promatrali, ustavnopravno normiranje koje podržava izuzimanje pripadnika Ostalih, od prava i obveza koje pripadaju konstitutivnim narodima je protuustavni postulat kako u Republici Srpskoj, tako i na drugim razinama u Bosni i Hercegovini.

Posljedica je to ustavnopravnog statusa pripadnika konstitutivnih naroda koji teže zadržavanju vlastitih ustavnopravnih preferencija (svakog pojedinačnog konstitutivnog naroda kao kolektiviteta) o pravima (rjeđe obvezama) koja su eo ipso predestinirana u njihovu korist. Pripadnici konstitutivnih naroda uživaju povlašten ustavom utvrđen položaj pri utvrđivanju zastupljenosti, ali i postupku odlučivanja, ne samo u Republici Srpskoj nego i na drugim razinama u Bosni i Hercegovini. Upravo ustavni položaj daje pozitivnopravni legitimitet normiranju omissije pripadnika Ostalih u organima vlasti u Republici Srpskoj.

U postupku ocjene ustavnosti u predmetu U 5/98 i utvrđivanja načela konstitutivnosti Bošnjaka, Hrvata i Srba kao konstitutivnih naroda utvrđeno je da se niti jedna od skupina ne promatra kao većinska, nego se promatraju kao ravnopravne. Stoga niti jedna od skupina konstitutivnih naroda nije povlašćena u odnosu na drugu skupinu te ne može imati prevlast u strukturama državne vlasti. Pritom definicija konstitutivnog naroda ne igra ulogu kada je u pitanju zabrana diskriminacije između skupina, po bilo kojem osnovu. Slično bi moglo da se preslika na definiciju Ostalih.

Ne čini se presudnim da je pripadnike Ostalih neophodno definirati bilo kao kolektivitet bilo kao pojedince čiji naziv i pripadnost tzv. Ostalima proizlazi iz činjenice izjašnjavanja da bi ostvarili izvjesna prava i obveze.

Treba se podsjetiti na članak 1. točku 2. Ustava Bosne i Hercegovine u kojem se Bosna i Hercegovina određuje kao demokratska država i alineju 3. Preambule Ustava Bosne i Hercegovine u kojoj se navodi da demokratski organi vlasti i pravični postupci najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva na koje se pozvao i Ustavni sud Bosne i Hercegovine, a u vezi s Preambulom Ustava Republike Srpske u kojoj se navodi utemeljenje Republike Srpske na poštivanju slobode i jednakosti, nacionalne ravnopravnosti, demokratskim institucijama, pluralističkom društvu, vladavini prava, zabrani diskriminacije, etc. Vladavina prava i demokratska vlast podrazumijevaju ostvarivanje prava skupina odnosno njihovih kolektivnih prava, ali i prava pojedinaca neovisno s kojom se skupinom, i ukoliko se, poistovjećuju. To istovremeno podrazumijeva djelotvorno učešće u radu vladinih struktura bez diskriminacije, što je i pretpostavka demokratske države.

Kako god, teritorijalni raspored ne smije služiti kao temelj diskriminacije, tako niti nacionalno i/ili etničko (ne)izjašnjavanje ne smije biti temelj za izopćavanje pojedinca i/ili skupina iz učešća u državnoj vlasti i služiti kao razdvajajući činitelj. Kako ne smije postojati diskriminacija među konstitutivnim narodima u smislu kolektivne jednakosti, ne smije postojati niti kršenje pojedinačnih prava na diskriminacijski način. S tim u vezi, stavljanje neke ili nekog od konstitutivnih naroda u povlašćen položaj u državnim strukturama je diskriminirajuće spram drugog / drugih konstitutivnih naroda, ali je također stavljanje konstitutivnih naroda u povlašćen položaj spram tzv. Ostalih diskriminirajuće. Dominacija, kakva god, jeste diskriminirajuća.

No, shvaćanje o njenoj prihvatljivosti proizlazi iz činjenice da se ostvarivanje pojedinačnih građanskih i političkih prava temelji upravo na pripadnosti kolektivitetu i prekluziji individualiteta. S tim u vezi nepostojanje objektivnog i razumnog opravdanja isključivanja pripadnika Ostalih, kakvo je propisano na normativnopravnoj razini u Ustavu Republike Srpske, iz, primjerice, obveze zastupljenosti u Narodnoj skupštini Republike Srpske, postupka odlučivanja u Vijeću naroda Republike Srpske, mogućnosti izbora na mjesto predsjednika Republike Srpske, mogućnosti imenovanja u Vladi Republike Srpske, etc. diskriminirajuće je. Iz navedenoga se ne bi mogao čitati tzv. "legitiman cilj", kako se navodi u presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*.

Načelo srazmjerne zastupljenosti pripadnika konstitutivnih naroda mora se primijeniti, s obzirom na prava koja im se garantiraju i međusobne odnose koji se na taj način štite. Međutim, načelo srazmjerne zastupljenosti istovremeno mora, ako već drugačije ne može, biti svedeno na razinu iznimke, usprkos posebnim pravima koja se garantiraju konstitutivnim narodima u smislu zastupljenosti i sudjelovanja u postupcima

odlučivanja u organima državne vlasti, u ovom slučaju organa vlasti u Republici Srpskoj. Doslovna primjena načela srazmjerne zastupljenosti konstitutivnih naroda vodi isključivanju svih ostalih.

Kako je Ustavni sud Bosne i Hercegovine u odluci ocijenio, niti jedna ustavna odredba ne ukazuje na zaključak da se posebna prava za zastupanje i sudjelovanje konstitutivnih naroda u institucijama Bosne i Hercegovine mogu primijeniti, također, i na druge institucije i postupke.¹ S tim u vezi, Ustavni sud Bosne i Hercegovine se poziva i na načelo prema kojem vlada mora predstavljati ukupan narod s teritorija, bez razlike. A ukoliko bi se jednoj ili više skupina dodijelila, primjerice, bezuvjetna i/ili neograničena moć veta, omogućavajući brojnoj manjini predstavljenoj u vladinim institucijama da za uvijek nameće svoju volju većini, demokratsko donošenje odluka bilo bi preobraženo u etničku dominaciju jedne ili više skupina. I upravo stoga, posebna prava konstitutivnih naroda moraju biti usko formulirana i tumačena s obzirom na to da bi se mogla nalaziti u nesuglasju s načelom zabrane diskriminacije. Stoga i ne čudi da je Ustavni sud Bosne i Hercegovine zauzeo stanovište da etnički definirane institucionalne strukture na razini entiteta ne moraju zadovoljavati sveobuhvatni obvezujući standard nediskriminacije i/ili ustavno načelo jednakosti konstitutivnih naroda.²

Na problem etničke zastupljenosti na temelju načela konstitutivnosti naroda nadovezuje se i problem uvjetovanja izbornog prava srazmjernom zastupljenosti koja se izražava najnižim brojem rezerviranih mjesta za svaki konstitutivni narod. Pripadnici Ostalih ovdje su gotovo uvijek izostavljeni. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ispravno je ocijenio da sustav vlasti koji rezervira mjesta u institucijama vlasti samo za pripadnike izvjesnih etničkih skupina, krši pravo na učešće u izborima, pravo na sudjelovanje u vlasti i vođenje javnih poslova i pravo na jednak pristup javnim službama za sve one osobe ili građane koji ne izražavaju pripadnost određenoj etničkoj skupini. To stoga jer je njima unaprijed onemogućeno da se kandidiraju na položaje u institucijama vlasti na temelju svoje nepripadnosti.³

Politička prava, posebice izborna prava, uključujući i pravo kandidiranja, temeljna su prava, s obzirom na to da sežu u srce demokratske, odgovorne vlade sukladno ustavnim normama, ali i međunarodnim standardima. Sustavno isključivanje osoba na temelju njihovog nacionalnog ili etničkog podrijetla iz zastupanja i sudjelovanja u vlasti predstavlja ozbiljno narušavanje temeljnih prava, zbog čega se ne može podržati ni u kom slučaju. Stoga je jasno da se ozbiljna kršenja tih prava nikako ne mogu legitimizirati.

To ujedno znači i da predstavnici Ostalih moraju postati dio sustava da bi se izbjeglo kršenje individualnih političkih prava koja su očigledno predmet povrede u odnosu na preferiranje kolektivnih prava. Da bi do toga došlo, mora se iznuditi normativni bojkot ustaljenog konstitutivnog proporcionaliteta ukupne organizacije državne vlasti u Republici Srpskoj nauštrb individualne jednakopravnosti Ostalih i građana uopće. To znači da valja zadržati srazmjernost zastupljenosti i sudjelovanja kolektiviteta, ali bez isključivanja Ostalih. Pritom, nediskriminiranje pojedinca ne smije biti u ravni s jednakošću kolektiviteta.

U vezi s prethodno navedenim, kada je u pitanju zakonodavna vlast u Republici Srpskoj, neophodno je propisati obvezu zastupljenosti pripadnika Ostalih u Narodnoj

1 Pogledati: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U 5/98, par. 55.

2 Pogledati: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U 5/98, par. 55.

3 Pogledati: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U 5/98, par. 115.

skupštini Republike Srpske. Također, ne treba zaboraviti da su predstavnici Ostalih zastupljeni i sudjeluju (u izvjesnom opsegu) u radu Vijeća naroda Republike Srpske nakon tzv. Odluke o konstitutivnosti naroda, a prije presude u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine.

Međutim, ne treba zaboraviti da se radi o instituciji čija je temeljna zadaća zaštita vitalnog interesa konstitutivnih naroda. To praktično znači da je položaj Ostalih na epizodnoj razini te se temelji na zabludi o njihovoj predstavljenosti, etablismanu uopće i pseudoučestvovanju u postupcima odlučivanja uz obvezno naglašeni konstitutivni stabilitet. Valja napomenuti da Vijeće naroda ne učestvuje u usvajanju pravnih akata ravnopravno s Narodnom skupštinom Republike Srpske. Njegova zadaća je kontrola pravnih akata usvojenih u Narodnoj skupštini u odnosu na vitalni interes konstitutivnog naroda. Iako delegati predstavnika Ostalih u Vijeću naroda Republike Srpske imaju i svoj klub, njihov položaj je primjetljivo nenaglašen i na razini podmetnute ravnopravnosti u odnosu na konstitutivne kolektivite.

Da bi im se osigurao ravnopravniji položaj, postavlja se pitanje da li i pripadnicima Ostalih treba omogućiti zaštitu vitalnog interesa, kakva god ona bila, te na koji način je treba normirati. Istovremeno, valja se zapitati i da li se Ostalima, koji ne čine uređenu skupinu s istovjetnim međusobnim interesima svih onih koji se deklariraju kao pripadnici Ostalih, sukladno navedenome treba garantirati pravo zaštite vitalnog interesa uopće. Na tom tragu, Marković (2011) smatra da Ostalima "treba dati ista politička prava kao i konstitutivnim narodima, sa izuzetkom nekoliko mehanizama konsocijativne demokracije, kao što su veto, konsenzus ili velika koalicija, koji po prirodi političkog režima pripadaju politički organiziranim društvenim segmentima – konstitutivnim narodima" (27). Marković (2011) također smatra da "[i]nstitut vitalnog nacionalnog interesa ne mogu koristiti nacionalne manjine i nacionalno neopredijeljeni. Budući da je u Bosni i Hercegovini zakonom priznato 17 nacionalnih manjina, njihovi nacionalni interesi se razlikuju ili se potencijalno mogu razlikovati" (37) i stoga ne mogu nastupati jedinstveno u smislu zaštite vitalnog interesa, s obzirom na to da se njihovi međusobni interesi mogu razlikovati.

S tim u vezi, imajući na umu Markovićeve argumente o predstavljenosti Ostalih u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i preslikavajući ih na entitetsku razinu, može se zaključiti sljedeće: učešće Ostalih u radu Vijeća naroda Republike Srpske "treba da bude odraz pravne i političke ravnopravnosti svih etničkih skupina u Bosni i Hercegovini. Ono treba da bude politički izraz slobode pojedinaca da se nacionalno opredjeljuju i izražavaju tu pripadnost ili da to odbiju učiniti" (Marković, 2011: 37). Citirajući Asima Mujkića, Marković (2011) zaključuje da „[n]acionalne manjine i nacionalno neopredijeljeni ne predstavljaju četvrti društveni segment podijeljenog društva, jer nemaju svoj sustav institucija i organizacija, niti jedinstven sustav vrijednosti (nisu posebna subkultura), pa nema osnova da im se prizna pravo korištenja instituta zaštite vitalnog nacionalnog interesa" (38).

Također, "svaki nacionalni interes nije i vitalno pitanje, a nije svaki nacionalni interes takvog kvaliteta, statusa i značaja da bi se mogao smatrati vitalnim interesom" (Dmičić, 2013: 2). Prema Dmičiću (2013) treba imati u vidu da je najjednostavnije definirati, artikulirati i ostvariti nacionalni interes, uključujući i vitalni, kod onih naroda koji imaju svoje neovisne, stabilne i snažne države, uređene odnose s drugim državama i narodima, čiji pripadnici govore istim jezikom, koji ispovijedaju istu vjeru, imaju

zajedničku i blisku historijsku prošlost i tradiciju, a većina suvremenih nacija danas ne živi u takvim ambijentima i s takvim performansama; da svaki nacionalni interes nije i vitalni nacionalni interes, bez čijeg bi ostvarenja (jedan konstitutivni) narod bio ozbiljno uskraćen u pogledu svog subjektiviteta i identiteta, pa čak i egzistencije; da treba uzeti u obzir izmjenjivost i punu korespondenciju s djelatnostima i akterima koji ga određuju, legaliziraju i legitimiraju kao način ispoljavanja i zadovoljavanja nacionalnih sadržaja, ciljeva i potreba (2–3).

U pogledu zastupljenosti pripadnika Ostalih u izvršnoj vlasti u Republici Srpskoj, Ostalima se mora pružiti mogućnost kandidiranja i izbora na mjesto predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske, te osigurati mogućnost imenovanja na mjesto predsjednika i potpredsjednika Vlade Republike Srpske kao i zastupljenost u Vladi i prije okončanja tzv. prijelaznog perioda.

Da bi ovo bilo moguće, valja definirati neprecizne odredbe o potpunoj provedbi Aneksa 7. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, te brisati odredbe o srazmjernoj zastupljenosti na temelju popisa stanovništva iz 1991. godine.

6. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA

(NEVLADINE ORGANIZACIJE, PREDSTAVNICI VLASTI,
STRUČNJACI)

Za potrebe istraživanja i pisanja studije, svrsishodnim se činilo provesti intervjue s predstavnicima vlasti u Republici Srpskoj, posebice predstavnicima Ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske i Vijeću naroda Republike Srpske. Također, svrsishodnim se činilo provesti intervjue s predstavnicima nevladinih udruga u Republici Srpskoj čiji se osnovni interes vezuje za problematiku položaja Ostalih i ustavnu reformu u Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj. Na koncu, za potrebe pisanja studije svrsishodnim se činilo provesti intervjue s predstavnicima akademske zajednice u Republici Srpskoj koji se bave znanstvenim i istraživačkim radom u oblasti ustavnoga prava. Na temelju toga, bilo bi moguće usporediti i komentirati različita shvatanja ustavnopravnog normiranja ljudskih prava i sloboda i položaja Ostalih u Republici Srpskoj u odnosu na zadržavanje i/ili narušavanje konstitutivne ravnoteže upravo na normativnoj razini. Međutim, takvo što nije moguće primjereno prikazati, s obzirom na to da je odziv u pogledu davanja mišljenja nezadovoljavajući.

Od predstavnika vlasti u Republici Srpskoj koji su kontaktirani, odnosno predstavnika Ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske i Vijeća naroda Republike Srpske nitko se nije odazvao. Kako Dmičić (2013) tvrdi "[n]acionalne političke elite nisu posebno zainteresirane za ustavnopravni i politički položaj Ostalih iz nekoliko razloga. Prvo, oni ne predstavljaju "prirodnu" i očekivanu glasačku bazu ovih elita.

Drugo, udio Ostalih u biračkom tijelu je vrlo mali, tako da nacionalne političke elite ne mogu bitnije promijeniti svoju političku poziciju promjenom ustavnopravnog položaja ove kategorije stanovništva, nego je potencijalno mogu oslabiti, budući da Ostali teže da glasuju za političke elite koje se proglašavaju građanskim ili su kao takve doživljene od ove kategorije stanovništva. Treće, otklanjanje diskriminacije Ostalih zahtijeva promjenu strukture pojedinih političkih institucija i uključivanje u njihov sastav novih političkih subjekata, što stvara mogućnost preraspodjele političke moći i, potencijalno, slabi moć nacionalnih političkih elita". Nepoznanicom ostaju razlozi zbog kojih se predstavnici Ostalih u vlasti u Republici Srpskoj nisu odazvali da daju mišljenje o položaju pripadnika Ostalih na ustavnoj razini u Republici Srpskoj.

Ostaje i nejasna nezainteresiranost nevladinih udruga koje bi trebalo da se, prema svojoj naravi, zalažu za ukidanje diskriminacije bilo koje vrste, pa tako i one koja se odnosi na ustavnopravno normiranje nejednako(pravno)sti Ostalih, posebice ukoliko je to osnovni interes udruge. Također, od dvije nevladine udruge koje su se odazvale dobiveni su odgovori koji su na razini sintetičkih. Naime, predstavnici nevladinih udruga koji su odgovorili na pitanja, uglavnom su izražavali zabrinutost u odnosu na diskriminaciju građana i građanki koji se ne pronalaze u jednoj od tri konstitutivne skupine.

No, zaključuju i da je položaj pripadnika Ostalih u Republici Srpskoj, barem na normativnoj razini, bolji u odnosu na ostatak Bosne i Hercegovine, misleći na Federaciju Bosne i Hercegovine i državnu razinu. Problemom smatraju primjenu postojećih normi, s obzirom na to da smatraju da iste u praksi ne djeluju u onom smislu u kojem su

namijenjene da djeluju. Kada bi postojeći organi vlasti bili funkcionalniji, smatraju predstavnici nevladinih udruga, i položaj pripadnika Ostalih bi bio bolji.

Na intervju se odazvao tek jedan predstavnik akademske zajednice koji je bio voljan govoriti o temi studije. On je mišljenja da je položaj pripadnika Ostalih u Republici Srpskoj sasvim primjereno normiran u Ustavu Republike Srpske, odnosno da su postojeće norme u Ustavu sasvim dovoljne i da se nužno ne moraju mijenjati i dopunjavati. Iako su podaci koje je ispitanik pružio konkretne, cjelovite i korisne ipak nije moguće primjereno i s usporedbom komentirati rezultat intervjua s obzirom na odziv tek jedne osobe.

Bez neophodnih intervjua veoma je teško izvesti odgovarajuće zaključke o barem općenitim razmišljanjima o diskriminaciji na ustavnopravnoj, normativnoj razini u Republici Srpskoj. Stoga su prikaz i usporedba izostali. Iako je jasno da će obujam i karakter eventualnih ustavnih promjena i ukidanje normativno-pravne diskriminacije ovisiti o društvenoj osjetljivosti, odnosno prihvatanju promjena i primjeni promjena od strane društva, čini se da društvo još uvijek nije spremno da preuzme takvu odgovornost.

7. PRIJEDLOG IZMJENA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE

Prijedlozi izmjena Ustava Republike Srpske u cilju ostvarivanja odgovarajuće zaštite ljudskih prava i sloboda i potpunog otklanjanja diskriminatornih odredbi spram pripadnika Ostalih (idealna situacija) mogu se sažeti na sljedeći način:

1. Proširiti opseg zaštite ljudskih prava i sloboda u Poglavlju II Ustava Republike Srpske, čime bi se utvrdio sveobuhvatan i cjelovit ustavnopravni okvir zaštite ljudskih prava i sloboda;
2. Katalog ljudskih prava i sloboda u Poglavlju II Ustavu Republike Srpske posložiti u logičku cjelinu prema nekom od prihvaćenih obrazaca klasificiranja;
3. Ukinuti odredbu o smrtnoj kazni u članku 11. Ustava Republike Srpske;
4. Propisati obvezu zastupljenosti pripadnika Ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske u članku 71. Ustava;
5. Propisati mogućnost kandidiranja i izbora pripadnika Ostalih na mjesto predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske u članku 80. Ustava;
6. Propisati mogućnost imenovanja pripadnika Ostalih na mjesto predsjednika i potpredsjednika Vlade Republike Srpske u članku 92. Ustava;
7. Propisati obvezu zastupljenosti pripadnika Ostalih na mjestu jednog ministra u Vladi Republike Srpske i prije završetka prijelaznog perioda u članku 92. Ustava;
8. Brisati odredbe o srazmjernoj zastupljenosti na temelju popisa stanovništva iz 1991. godine u članku 97. Ustava;
9. Definirati potpunu provedbu Aneksa 7. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini iz članka 92. i 97. Ustava Republike Srpske.

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U Republici Srpskoj, kao uostalom i na drugim razinama u Bosni i Hercegovini, jamstvo i zaštita ljudskih prava i sloboda skopčana je sa zabranom diskriminacije koja je u suvremenom ustavnopravnom sustavu Bosne i Hercegovine značajna. Ne čini se sporednim da se Ustavom Republike Srpske jamči širok raspon ljudskih prava i sloboda i zabrana diskriminacije.

No, veoma često se, suprotno normama u ustavnom tekstu, zabrana diskriminacije zanemaruje i u praksi optativno primjenjuje. Razlog tomu je da se poštivanje ljudskih prava i sloboda, skupa sa zabranom diskriminacije podudara s etničkim paritetom koji počiva na konstitutivnosti. A osiguravanje konstitutivnosti naroda odlikuje se i doprinosi zadržavanju konstitutivne neosjetljivosti spram svih onih koji se ne izjašnjavaju kao konstitutivni, tzv. Ostali, čija se prava i slobode na taj način prominentno tlače. Iako pripadnici konstitutivnih naroda nisu ustrojani kao organ s izvjesnim pravima i obvezama, ipak se tako ponašaju, uz obveznu primjenu stranačkog discipliniranja. Takva vrsta diskriminacije, odrečno utječe na položaj svih onih koji se ne izjašnjavaju kao konstitutivni narodi u sustavu vlasti u Republici Srpskoj i drugim razinama u Bosni i Hercegovini.

Istovremeno, dovtljivo patentiranje etničkog konformiteta putem ustavnopravnog osiguravanja prvenstva u primjeni kolektivnih prava uz tvrdoglavo prilagođavanje u primjeni ustavnih normi kojima se štite kolektivna prava, a derogiraju prava ostalih, negativno utječe na uspostavljanje i djelovanje vlasti u Republici Srpskoj.

Značaj jamstva i zaštite ljudskih prava i sloboda te zabrane diskriminacije ogleda se u činjenici da je Bosna i Hercegovina multietničko društvo s potentnim suprotstavljenoštim temeljenim na nacionalnim, etničkim, vjerskim, jezičnim i drugim različitostima koje postoje među stanovništvom na teritoriju Bosne i Hercegovine, time i Republike Srpske. Različitosti kakve su danas izražene na svim razinama u Bosni i Hercegovini javljaju se kao posljedica različitosti nastalih s početka 1990-ih godina te se i dalje prožimaju kroz ustavnopravno normiranje ljudskih prava i sloboda te zastupljenost i sudjelovanje u organima vlasti u Republici Srpskoj.

Kao takve, i dalje predstavljaju temelj za ostvarivanje nelegitimnih ciljeva i održavanja trenutačnog stanja dominacije konstitutivnih i trpljenja svih ostalih.

S obzirom na dugi vremenski period koji je protekao od usvajanja tzv. odluke o konstitutivnost naroda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, jasno je da u Republici Srpskoj nema dovoljno niti političke volje, niti znanja, niti stručnosti da se ostvari zastupljenost i sudjelovanje pripadnika Ostalih u onim organima vlasti u kojima do sada nisu nikako ili nisu odgovarajuće zastupljeni, odnosno u kojima do sada nikako ili na neodgovarajući način sudjeluju u radu. Produljivanje diskriminatornog postupanja na temelju diskriminatornih odredbi Ustava Republike Srpske samo je potvrda sklonosti očuvanja interesa pripadnika konstitutivnih naroda čime se parodira na navedene odluke.

S druge strane, ukoliko bi se osigurala potpuna primjena i odluke o konstitutivnosti naroda i presude Europskog suda za ljudska prava, osigurala bi se jednakost i jednakopravnost konstitutivnih i onih koji se tako ne izjašnjavaju na teritoriju Republike Srpske. To bi istovremeno doprinijelo boljoj zaštiti normiranih ljudskih prava i sloboda

u Ustavu Republike Srpske. Pritom, osiguravanje temeljitijeg jamstva ljudskih prava i sloboda i njihove cjelovite zaštite te otklanjanje diskriminacije u ustavnom tekstu u Republici Srpskoj zahtijeva izmjene i dopune većeg broja odredbi u Ustavu Republike Srpske. Pitanje je da li treba pristupiti sveobuhvatnim izmjenama i dopunama Ustava ili postepenim izmjenama i dopunama. Jedno je jasno, a to je da su trenutne ustavnopravne norme koje se odnose na jamstva i zaštitu ljudskih prava i sloboda i zastupljenost i sudjelovanje u organima vlasti u Republici Srpskoj nespojive s načelom pravne države. Ono što je izvjesno jeste da će se morati izvršiti barem djelomične izmjene i dopune Ustava Republike Srpske da bi se usuglasile s presudom Europskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine.

U Republici Srpskoj je, kao i na drugim razinama u Bosni i Hercegovini, prostatično prisutna sklonost očuvanju pojedinačnih interesa svakog konstitutivnog stada, uobičajena u ustavnom tekstu. Radi se, doduše, o nešto slabije izraženoj (ne)izvještačenosti pri izigravanju postulata jednakog postupanja u odnosu na pripadnike Ostalih od one kakva je prisutna u Federaciji Bosne i Hercegovine. No, naveliko iskazivanje nastojanja za nostrifikacijom pripadnika Ostalih, uz istovremeno odugovlačenje iste, u sustavu vlasti u Republici Srpskoj, ali/kao i na drugim razinama u BiH, dokazuje da politički nobilitet Republike Srpske ne smatra svrsishodnim da se pozabavi polisintetičnim pitanjem položaja pripadnika Ostalih u sustavu vlasti u Republici Srpskoj, jednako kao što to (ne) čini politički nobilitet u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Paktiranje pripadnika konstitutivnih nagovještava da se položaj pripadnika Ostalih koji su učinjeni neutjecajnim u sustavu vlasti i dalje nastoji zadržati na razini gledatelja. Onih istih koji su očigledno disimilirani i već niz godina predstavljaju samo ornament u političkim dešavanjima u Republici Srpskoj. *Nolens volens*, jasno je, ipak, da će konstitutivni nobles i u Republici Srpskoj, bez obzira na prisutni pasivitet, a kako se prema trenutačnom odmjeravanju snaga s Europskom unijom čini, morati da bude životnije nijansiran spram nehaja u primjeni notorijeteta sadržanih u presudi Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine.

A dokidanje raskolničkog ponašanja politikastera kako u Republici Srpskoj, tako i u ostatku Bosne i Hercegovine, samo po sebi, svakako mora biti usmjereno u pravcu poticanja dogradnje pravnog okvira koji bi sadržavao potpuna i konačna rješenja u vezi perpleksnog pitanja primjene presude Europskog suda za ljudska prava. U suprotnom, i dalje će se zadržati preovladavajući pariteti izdržljivih konstitutivnih držalaca vlasti, koji su početna i istančana prepreka ne samo u destiniranju položaja ostalih u sustavu vlasti, nego i u političkim dešavanjima uopće, kako u Republici Srpskoj, tako i u ostatku Bosne i Hercegovine.

9. APPENDIX: USPOREDNI PRIKAZ POSTOJEĆIH USTAVNIH RJEŠENJA I PREDLOŽENIH IZMJENA I DOPUNA USTAVA REPUBLIKE SRPSKE¹

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
II . LJUDSKA PRAVA I SLOBODE Članak 10. Građani Republike su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijed, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo. Članak 11. Život čovjeka je neprikosnoven. Smrtna kazna može se iznimno propisati i izreći samo za najteže oblike teških kaznenih djela. Članak 12. Sloboda i osobna sigurnost čovjeka su nepovredivi. Nikome se ne može oduzeti ili ograničiti sloboda, osim u slučajevima i po postupku koji su utvrđeni zakonom. Članak 13. Ljudsko dostojanstvo, tjelesni i duhovni integritet, čovjekova privatnost, osobni i obiteljski život su nepovredivi.	II. LJUDSKA PRAVA I SLOBODE Članak 10. <i>Gradani Republike su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, spol, rod, seksualnu orijentaciju, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijed, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.</i> Članak 11. <i>Gradaninu se jamči sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti i kulture i pravo uporabe svog jezika i pisma. Nitko nije dužan da se izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti.</i> Članak 12. <i>Prava i slobode zajamčeni ovim ustavom ne mogu se oduzeti ni ograničiti. Osigurava se sudska zaštita sloboda i prava zajamčenih ovim ustavom. Tko se ogriješio o ljudska prava i temeljne slobode zajamčene ovim ustavom, osobno je odgovoran za to i ne može se pravdati ničijim naređenjem.</i> Članak 13. <i>Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno prirodi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.</i>

¹ Predložene izmjene i dopune navedene su u kurzivu u tekstu u tabeli sa desne strane.

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 14. Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Zabranjeno je i kažnjivo svako iznuđivanje priznanja i izjava. Zabranjeno je na bilo kojoj osobi, bez njenog pristanka, vršiti medicinske i druge znanstvene pokuse. Članak 15. Nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo. Lišenje slobode može trajati samo dok postoje zakonski uvjeti za to. Lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo kazneno djelo može biti pritvorena i zadržano u pritvoru samo kad je to neophodno radi vođenja kaznenog postupka ili radi sigurnosti ljudi. Pritvor se određuje odlukom suda, a samo iznimno, pod uvjetima određenim zakonom, odlukom drugog zakonom ovlaštenog organa – najdulje do tri dana. Licu koje je pritvoreno mora se uručiti pismeno obrazloženo rješenje u času pritvaranja. Protiv ovog rješenja pritvorena osoba ima pravo žalbe.	Članak 14. <i>Slobode i prava se ostvaruju, a dužnosti ispunjavaju neposredno na temelju ustava, osim kada je Ustavom predviđeno da se uvjeti za ostvarivanje pojedinih od njih utvrđuju zakonom. Zakonom se može propisati način ostvarivanja pojedinih prava i sloboda samo kada je to neophodno za njihovo ostvarivanje. U slučaju različitosti u odredbama o pravima i slobodama između Ustava Republike Srpske i Ustava Bosne i Hercegovine, primjenjuju se one odredbe koje su za pojedinca povoljnije. Odredbe članka 10, 21, 30, 32, 33, 34, 38. i 43. Ustava o pravima i slobodama građana tretiraju se kao odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i odnose se na sve, a ne samo na građane. Odredbe članova 13, 22, 23, 24, 25, 26, 28. i 30. Ustava o pravima i slobodama ostvarit se u skladu s odgovarajućim odredbama članova 8. do 11. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.</i> Članak 15. <i>Ljudsko dostojanstvo, tjelesni i duhovni integritet, čovjekova privatnost, osobni i obiteljski život su nepovredivi.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 16. Svatko ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u postupku pred sudom i drugim državnim organom i organizacijom. Svakome je zajamčeno pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rješava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu. Članak 17. Svatko ima pravo na naknadu štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom nanese službena osoba ili državni organ, odnosno organizacija koja vrši javna ovlaštenja. Lice koje je neopravdano osuđeno ili nezakonito i bez osnova lišeno slobode, ima pravo na rehabilitaciju, naknadu štete, javno izvinjenje i druga zakonom utvrđena prava. Članak 18. Licu optuženom za krivično djelo jamči se pravedno suđenje. Optuženo lice mora biti u najkraćem zakonskom roku obaviješteno o razlozima optužbe. Optuženom licu ne može se suditi u njegovoj odsutnosti. Optuženom koji nije dostupan sudu može se suditi u odsutnosti samo u zakonom određenim slučajevima. Članak 19. Zajamčeno je pravo na obranu. Jamči se pravo na slobodan izbor branitelja i nesmetano općenje s njim. Branitelj ne može biti pozvan na odgovornost za radnje poduzete u postupku obrane.	Članak 16. <i>Život čovjeka je neprikosnoven.</i> Članak 17. <i>Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Zabranjeno je i kažnjivo svako iznuđivanje priznanja i izjava. Zabranjeno je na bilo kojoj osobi, bez njenog pristanka, vršiti medicinske i druge znanstvene pokuse.</i> Članak 18. <i>Sloboda i osobna sigurnost čovjeka su nepovredivi. Nikome se ne može oduzeti ili ograničiti sloboda, osim u slučajevima i po postupku koji su utvrđeni zakonom.</i> Članak 19. <i>Nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo. Lišenje slobode može trajati samo dok postoje zakonski uvjeti za to. Lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo kazneno djelo može biti pritvoreno i zadržano u pritvoru samo kad je to neophodno radi vođenja kaznenog postupka ili radi sigurnosti ljudi. Pritvor se određuje odlukom suda, a samo iznimno, pod uvjetima određenim zakonom, odlukom drugog zakonom ovlaštenog organa – najdulje do tri dana. Licu koje je pritvoreno mora se uručiti pismeno obrazloženo rješenje u času pritvaranja. Protiv ovog rješenja pritvorena osoba ima pravo žalbe.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 20. Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom predviđeno kao kažnjivo djelo, niti mu se može izreći kazna koja za to djelo nije zakonom bila predviđena. Nitko ne može biti smatran krivim za kazneno djelo dok to ne bude utvrđeno pravomoćnom sudskom odlukom. Članak 21. Građani se mogu slobodno kretati, nastanjivati i boraviti na teritoriju Republike, slobodno napuštati taj teritorij i na njega se slobodno vraćati. Zakonom se mogu uvesti ograničenja kretanja samo ako je to neophodno radi vođenja kaznenog postupka ili radi zaštite sigurnosti i zdravlja ljudi. Nikakva ograničenja iz političkih razloga ne mogu biti ustanovljena. Članak 22. U članku 22. Brisane su riječi: "i Jugoslavi- je" (Amandman LVII točka 4). Sloboda i tajnost dopisivanja i drugih oblika općenja su nepovredivi. Zakonom se može propisati da se samo na temelju odluke suda može odstupiti od načela nepovredivosti slobode i tajnosti dopisivanja i drugih oblika općenja, ako je to neophodno radi provođenja kaznenog postupka ili radi sigurnosti Republike. Članak 23. Zajamčena je zaštita tajnosti podataka o ličnosti. Prikupljanje, obrada i svrha korištenja osobnih podataka, uređuju se zakonom. Zabranjeno je korištenje podataka o ličnosti koje je suprotno utvrđenoj svrsi njihovog prikupljanja. Građani imaju pravo da traže i dobivaju sve podatke o sebi, sadržane u aktima državnih organa i u drugim službenim evidencijama.	Članak 20. <i>Svatko ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u postupku pred sudom i drugim državnim organom i organizacijom. Svakome je zajamčeno pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rješava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu.</i> Članak 21. <i>Svatko ima pravo na naknadu štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom nanese službena osoba ili državni organ, odnosno organizacija koja vrši javna ovlaštenja. Lice koje je neopravdano osuđeno ili nezakonito i bez osnova lišeno slobode, ima pravo na rehabilitaciju, naknadu štete, javno izvinjenje i druga zakonom utvrđena prava.</i> Članak 22. <i>Licu optuženom za krivično djelo jamči se pravedno suđenje. Optuženo lice mora biti u najkraćem zakonskom roku obaviješteno o razlozima optužbe. Optuženom licu ne može se suditi u njegovoj odsutnosti. Optuženom koji nije dostupan sudu može se suditi u odsutnosti samo u zakonom određenim slučajevima.</i> Članak 23. <i>Zajamčeno je pravo na obranu. Jamči se pravo na slobodan izbor branitelja i nesmetano općenje s njim. Branitelj ne može biti pozvan na odgovornost za radnje poduzete u postupku obrane.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 24. Stan je nepovrediv. Zakonom se može propisati da službena osoba na temelju naloga suda može ući u stan ili druge prostorije protiv volje njihovog držatelja i izvršiti pretres. Pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka. Službena osoba može, pod uvjetima utvrđenim zakonom, ući u tuđi stan ili druge prostorije i bez odluke suda izvršiti pretres ako je to neophodno radi hvatanja počinitelja kaznenog djela ili radi spašavanja ljudi i imovine. Članak 25. Zajamčena je sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja. Članak 26. Zajamčena je sloboda tiska i drugih sredstava javnog obavještavanja. Slobodno je osnivanje novinskih i izdavačkih poduzeća, izdavanje novina i javno obavještavanje drugim sredstvima u skladu sa zakonom. Cenzura tiska i drugih vidova javnog obavještavanja je zabranjena. Sredstva javnog obavještavanja dužna su pravodobno, istinito i objektivno obavještavaju javnost. Jamči se pravo na ispravak neistinitog obavještavanja kojim se povređuje nečije pravo ili na zakonu zasnovani interes, kao i pravo na naknadu štete nastale po tom osnovu. Članak 27. Znanstveno, kulturno i umjetničko stvaranje je slobodno. Zajamčena je zaštita moralnih i imovinskih prava po osnovi znanstvenog, kulturnog, umjetničkog i drugog intelektualnog stvaralaštva.	Članak 24. <i>Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom predviđeno kao kažnjivo djelo, niti mu se može izreći kazna koja za to djelo nije zakonom bila predviđena. Nitko ne može biti smatran krivim za kazneno djelo dok to ne bude utvrđeno pravomoćnom sudskom odlukom.</i> Članak 25. <i>Gradani se mogu slobodno kretati, nastanjivati i boraviti na teritoriju Republike, slobodno napuštati taj teritorij i na njega se slobodno vraćati. Zakonom se mogu uvesti ograničenja kretanja samo ako je to neophodno radi vođenja kaznenog postupka ili radi zaštite sigurnosti i zdravlja ljudi. Nikakva ograničenja iz političkih razloga ne mogu biti ustanovljena.</i> Članak 26. <i>Stan je nepovrediv. Zakonom se može propisati da službena osoba na temelju naloga suda može ući u stan ili druge prostorije protiv volje njihovog držatelja i izvršiti pretres. Pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka. Službena osoba može, pod uvjetima utvrđenim zakonom, ući u tuđi stan ili druge prostorije i bez odluke suda izvršiti pretres ako je to neophodno radi hvatanja počinitelja kaznenog djela ili radi spašavanja ljudi i imovine.</i> Članak 27. <i>Sloboda i tajnost dopisivanja i drugih oblika općenja su nepovredivi. Zakonom se može propisati da se samo na temelju odluke suda može odstupiti od načela nepovredivosti slobode i tajnosti dopisivanja i drugih oblika općenja, ako je to neophodno radi provođenja kaznenog postupka ili radi sigurnosti Republike.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 28. Jamči se sloboda vjeroispovijedi. Vjerske zajednice su jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda, mogu osnivati vjerske škole i izvoditi vjersku nastavu u svim školama svih stupnjeva obrazovanja, baviti se gospodarskim i drugim djelatnostima, primati darove, stvarati zadužbine i njima upravljati, sukladno zakonu. Srpska pravoslavna crkva je crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere. Stavak 4. članka 28. brisan je Amandmanom LXXII. Članak 29. Građanin koji je navršio 18 godina života ima pravo da bira i da bude biran. Biračko pravo je opće i jednako, izbori su neposredni, a glasovanje tajno. Članak 29. dopunjen je točkom 5. Amandmana LVII, koja glasi: "Biračko pravo na temelju članka 29. stječe se nakon prethodnog prebivališta u određenom mjestu u trajanju koje se utvrđuje zakonom." Članak 30. Građani imaju pravo na mirno okupljanje i javni prosvjed. Sloboda okupljanja može se zakonom ograničiti samo radi zaštite sigurnosti ljudi i imovine. Članak 31. Zajamčena je sloboda političkog organiziranja i djelovanja u skladu sa zakonom. Zabranjeno je političko organiziranje i djelovanje usmjereno na ugrožavanje demokracije, narušavanje integriteta Republike, kršenje Ustavom zajamčenih sloboda i prava i raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i netrpeljivosti.	Članak 28. <i>Zajamčena je zaštita tajnosti podataka o личности. Prikupljanje, obrada i svrha korištenja osobnih podataka, uređuju se zakonom. Zabranjeno je korištenje podataka o личности koje je suprotno utvrđenoj svrsi njihovog prikupljanja. Građani imaju pravo da traže i dobivaju sve podatke o sebi, sadržane u aktima državnih organa i u drugim službenim evidencijama.</i> Članak 29. <i>Zajamčena je sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja.</i> Članak 30. <i>Jamči se sloboda vjeroispovijedi. Vjerske zajednice su jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda, mogu osnivati vjerske škole i izvoditi vjersku nastavu u svim školama svih stupnjeva obrazovanja, baviti se gospodarskim i drugim djelatnostima, primati darove, stvarati zadužbine i njima upravljati, sukladno zakonom. Srpska pravoslavna crkva je crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere. Stavak 4. članka 28. brisan je Amandmanom LXXII.</i> Članak 31. <i>Zabranjeno je i kažnjivo izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili bilo kojeg oblika netrpeljivosti.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 32. Građani imaju pravo da javno iznose mišljenje o radu državnih i drugih organa i organizacija, da im podnose predstavke, peticije i prijedloge i da na njih dobiju odgovor. Nitko ne može biti pozvan na odgovornost niti trpjeti druge štetne posljedice zbog javno izraženog mišljenja o radu državnih organa ili stavova iznesenih u predstavci, peticiji i prijedlogu, osim ako je time počinio kazneno djelo. Članak 33. Građani imaju pravo sudjelovati u obavljanju javnih poslova i da pod jednakim uvjetima budu primljeni u javnu službu. Članak 34. Građaninu se jamči sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti i kulture i pravo uporabe svog jezika i pisma. Nitko nije dužan izjašnjavati se o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Stavak 3. članka 34. brisan je na temelju točke 6. Amandmana LVII. Članak 35. Čovjek ima pravo na zdrav okoliš. Svatko je, u skladu sa zakonom, dužan u okviru svojih mogućnosti štiti i unapređivati okoliš.	Članak 32. <i>Zajamčena je sloboda tiska i drugih sredstava javnog obavještanja. Slobodno je osnivanje novinskih i izdavačkih poduzeća, izdavanje novina i javno obavještanje drugim sredstvima u skladu sa zakonom. Cenzura tiska i drugih vidova javnog obavještanja je zabranjena. Sredstva javnog obavještanja dužna su pravodobno, istinito i objektivno obavještavati javnost. Jamči se pravo na ispravak neistinitog obavještenja kojim se povređuje nečije pravo ili na zakonu zasnovani interes, kao i pravo na naknadu štete nastale po tom osnovu.</i> Članak 33. <i>Građanin koji je navršio 18 godina života ima pravo da bira i da bude biran. Biračko pravo je opće i jednako, izbori su neposredni, a glasovanje tajno. Biračko pravo stječe se nakon prethodnog prebivališta u određenom mjestu u trajanju koje se utvrđuje zakonom.</i> Članak 34. <i>Građani imaju pravo sudjelovati u obavljanju javnih poslova i da pod jednakim uvjetima budu primljeni u javnu službu.</i> Članak 35. <i>Građani imaju pravo na mirno okupljanje i javni prosvjed. Sloboda okupljanja može se zakonom ograničiti samo radi zaštite sigurnosti ljudi i imovine.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 36. Obitelj, majka i dijete imaju posebnu zaštitu. Brak i odnosi u braku i obitelji uređuju se zakonom. Pravo je čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece. Roditelji imaju pravo i dužnost da se staraju o podizanju i odgoju djece. Djeca su dužna da se staraju o svojim roditeljima kojima je potrebna pomoć. Djeca rođena izvan braka imaju jednaka prava i dužnosti kao i djeca rođena u braku. Maloljetnici o kojima se roditelji ne staraju, kao i lica koja nisu u mogućnosti da se sama staraju o sebi i zaštiti svojih prava i interesa, imaju posebnu zaštitu. Članak 37. Svatko ima pravo na zaštitu zdravlja. Zajamčeno je pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom. Djeca, trudnice i stara lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, a druga osoba pod uvjetom utvrđenim zakonom. Članak 38. Svatko ima pravo na školovanje pod jednakim uvjetima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Svakome je pod jednakim uvjetima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. U stavku 4. članka 38. riječi: "i učilišta" brisane su (Amandman XLIII točka 2.). Građani mogu osnivati privatne škole, u skladu sa zakonom. Članak 39. Svatko ima pravo na rad i slobodu rada. Prinudni rad je zabranjen. Svatko je slobodan u izboru zanimanja i zaposlenja i pod jednakim uvjetima mu je dostupno radno mjesto i funkcija. Zaposlenima može prestatu radni odnos protivno njihovoj volji na način i pod uvjetima koji su utvrđeni zakonom i kolektivnim ugovorom. Svatko po osnovu rada ima pravo na zaradu, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.	Članak 36. <i>Zajamčena je sloboda političkog organiziranja i djelovanja u skladu sa zakonom. Zabranjeno je političko organiziranje i djelovanje usmjereno na ugrožavanje demokracije, narušavanje integriteta Republike, kršenje Ustavom zajamčenih sloboda i prava i raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i netrpeljivosti.</i> Članak 37. <i>Gradani imaju pravo da javno iznose mišljenje o radu državnih i drugih organa i organizacija, da im podnose predstavke, peticije i prijedloge i da na njih dobiju odgovor. Nitko ne može biti pozvan na odgovornost niti trpjeti druge štetne posljedice zbog javno izraženog mišljenja o radu državnih organa ili stavova iznesenih u predstavci, peticiji i prijedlogu, osim ako je time počinio kazneno djelo.</i> Članak 38. <i>Zajamčeno je mirno uživanje imovine i imovinskih prava stečenih temeljem zakona.</i> Članak 39. <i>Zajamčeno je pravo nasljeđivanja, sukladno zakonu.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 40. Zaposleni imaju pravo na ograničeno radno vrijeme, dnevni i tjedni odmor, te plaćeni godišnji odmor i odsustva, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom. Zaposleni imaju pravo na zaštitu na radu, u skladu sa zakonom. Omladina, žene i invalidi imaju posebnu zaštitu.	Članak 40. <i>Svatko ima pravo na rad i slobodu rada. Prinudni rad je zabranjen. Svatko je slobodan u izboru zanimanja i zaposlenja i pod jednakim uvjetima mu je dostupno radno mjesto i funkcija. Zaposlenima može prestati radni odnos protivno njihovoj volji na način i pod uvjetima koji su utvrđeni zakonom i kolektivnim ugovorom. Svatko po osnovu rada ima pravo na zaradu, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.</i>
Članak 41. Zajamčena je sloboda sindikalnog organiziranja i djelovanja.	Članak 41. <i>Zaposleni imaju pravo na ograničeno radno vrijeme, dnevni i tjedni odmor, te plaćeni godišnji odmor i odsustva, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom. Zaposleni imaju pravo na zaštitu na radu, u skladu sa zakonom. Omladina, žene i invalidi imaju posebnu zaštitu.</i>
Članak 42. Zaposleni imaju pravo na štrajk, pod uvjetima utvrđenim zakonom.	Članak 42. <i>Zajamčena je sloboda sindikalnog organiziranja i djelovanja.</i>
Članak 43. Pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje uređuje se zakonom i kolektivnim ugovorom. Jamči se, pod uvjetima utvrđenim zakonom, pravo na materijalno osiguranje za vrijeme privremene nezaposlenosti. Građanima koji su djelomično sposobni za rad osiguravaju se osposobljavanje za odgovarajući posao i uvjeti za njihovo zapošljavanje, u skladu sa zakonom. Republika osigurava pomoć i socijalnu sigurnost građanima koji su nesposobni za rad i nemaju sredstva za uzdržavanje.	Članak 43. <i>Zaposleni imaju pravo na štrajk, pod uvjetima utvrđenim zakonom.</i>
Članak 44. Stranci imaju ljudska prava i slobode utvrđene ustavom i druga prava utvrđena zakonom i međunarodnim ugovorima. Stavak 2. članka 44. brisan je Amandmanom LXXIII.	Članak 44. <i>Zajamčeno je pravo da svako slobodno odluči o zaključenju i raskidanju braka.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 45. Svatko je dužan pridržavati Ustava i zakona. Svatko je dužan savjesno i odgovorno vrši povjerenu mu javnu funkciju. Članak 46. Svatko je dužan drugom pružiti pomoć u nevolji i sudjelovati u otklanjanju opće opasnosti. Članak 47. (Članak 47. brisan je na temelju točke 7. Amandmana LVII). Članak 48. Prava i slobode zajamčeni ovim ustavom ne mogu se oduzeti ni ograničiti. Stav 2. članka 48. brisan je na temelju točke 8. Amandmana LVII. Osigurava se sudska zaštita sloboda i prava zajamčenih ovim ustavom. Tko se ogriješio o ljudska prava i temeljne slobode zajamčene ovim ustavom, osobno je odgovoran za to i ne može se pravdati ničijim naređenjem.	Članak 45. <i>Obitelj, majka i dijete imaju posebnu zaštitu. Brak i odnosi u braku i obitelji uređuju se zakonom. Pravo je čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece. Roditelji imaju pravo i dužnost da se staraju o podizanju i odgoju djece. Djeca su dužna da se staraju o svojim roditeljima kojima je potrebna pomoć. Djeca rođena izvan braka imaju jednaka prava i dužnosti kao i djeca rođena u braku. Maloljetnici o kojima se roditelji ne staraju, kao i lica koja nisu u mogućnosti da se sama staraju o sebi i zaštiti svojih prava i interesa, imaju posebnu zaštitu.</i> Članak 46. <i>Svatko ima pravo na zaštitu zdravlja. Zajamčeno je pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom. Djeca, trudnice i stara lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, a druga osoba pod uvjetom utvrđenim zakonom.</i> Članak 47. <i>Pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje uređuje se zakonom i kolektivnim ugovorom. Jamči se, pod uvjetima utvrđenim zakonom, pravo na materijalno osiguranje za vrijeme privremene nezaposlenosti. Građanima koji su djelomično sposobni za rad osiguravaju se osposobljavanje za odgovarajući posao i uvjeti za njihovo zapošljavanje, u skladu sa zakonom. Republika osigurava pomoć i socijalnu sigurnost građanima koji su nesposobni za rad i nemaju sredstva za uzdržavanje.</i> Članak 48. <i>Svatko ima pravo na školovanje pod jednakim uvjetima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Svakome je pod jednakim uvjetima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. Građani mogu osnivati privatne škole, u skladu sa zakonom.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 49. Slobode i prava se ostvaruju, a dužnosti ispunjavaju neposredno na temelju ustava, osim kada je Ustavom predviđeno da se uvjeti za ostvarivanje pojedinih od njih utvrđuju zakonom. Zakonom se može propisati način ostvarivanja pojedinih prava i sloboda samo kada je to neophodno za njihovo ostvarivanje. Stavak 3. članka 49. brisan je Amandmanom točka 3. Poglavlje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama dopunjeno je točkama . 1. do 3. Amandmana LVII, koje glase: "U slučaju različitosti u odredbama o pravima i slobodama između Ustava Republike Srpske i Ustava Bosne i Hercegovine, primjenjuju se one odredbe koje su za pojedinca povoljnije. Odredbe članka 10, 21, 30, 32, 33, 34, 38. i 43. Ustava o pravima i slobodama građana tretiraju se kao odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i odnose se na sve, a ne samo na građane. Odredbe članova 13, 22, 23, 24, 25, 26, 28. i 30. Ustava o pravima i slobodama ostvarit se u skladu s odgovarajućim odredbama članova 8. do 11. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda." Članak 69. Državna vlast u Republici organizira se na načelu podjele vlasti. Ustavotvornu i zakonodavnu vlast ostvaruje Narodna skupština. Stavak 2. članka 69. dopunjen je točkom 1. Amandmana LXXVI, koja glasi: "Zakonodavnu vlast će u Republici Srpskoj vršiti Narodna skupština i Vijeće naroda. Zakoni i drugi propisi koje izglasa Narodna skupština, a koji se tiču pitanja vitalnog nacionalnog interesa bilo kojeg od konstitutivnih naroda stupaju na snagu tek nakon usvajanja u Vijeću naroda." Stavak 3. članka 69. zamijenjen je Amandmanom XXXIII, koji glasi: "Republiku predstavlja i njeno državno jedinstvo izražava predsjednik Republike." Izvršnu vlast vrši Vlada. Sudska vlast pripada sudovima.	Članak 49. <i>Zajamčena je autonomija sveučilišta, visokoškolskih i znanstvenih ustanova. Sveučilišta, visokoškolske i znanstvene ustanove samostalno odlučuju o svome uređenju i radu, u skladu sa zakonom.</i> Članak 69. <i>Državna vlast u Republici organizira se na načelu podjele vlasti. Ustavotvornu i zakonodavnu vlast ostvaruje Narodna skupština. Zakonodavnu vlast će u Republici Srpskoj vršiti Narodna skupština i Vijeće naroda. Zakoni i drugi propisi koje izglasa Narodna skupština, a koji se tiču pitanja vitalnog nacionalnog interesa bilo kojeg od konstitutivnih naroda stupaju na snagu tek nakon usvajanja u Vijeću naroda. Republiku predstavlja i njeno državno jedinstvo izražava predsjednik Republike. Izvršnu vlast vrši Vlada. Sudska vlast pripada sudovima. Zaštitu ustavnosti i zakonitosti osigurava Ustavni sud. Od niže navedenih funkcija, najviše dvije se mogu popuniti iz reda jednog konstitutivnog naroda ili iz reda Ostalih:</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Zaštitu ustavnosti i zakonitosti osigurava Ustavni sud. Članak 69. dopunjen je i točkom 2. Amandmana LXXVI, koji glasi: "Od niže navedenih funkcija, najviše dvije se mogu popuniti iz reda jednog konstitutivnog naroda ili iz reda Ostalih: 1) predsjednik Vlade, 2) predsjedavajući Narodne skupštine Republike Srpske, 3) predsjedavajući Vijeća naroda, 4) predsjednik Vrhovnog suda, 5) predsjednik Ustavnog suda, 6) republički javni tužitelj." Članak 71. Stavak 1. članka 71. zamijenjen je Amandmanom LII, koji glasi: "Narodna skupština ima 83 narodna zastupnika." Stavak 2. članka 71. zamijenjen je točkom 2. Amandmanom XXXVI, koja glasi: "Izbornim zakonima se utvrđuju izborne jedinice i sustav podjele mandata kojima se osigurava da sve općine budu na odgovarajući način zastupljene u Narodnoj skupštini." Narodni zastupnici se biraju neposredno i tajnim glasovanjem. Izbor i prestanak mandata narodnih poslanika i obrazovanje izbornih jedinica uređuju se zakonom. Članak 71. dopunjen je Amandmanom LXXVIII, koji glasi: "Najmanje četiri člana jednog konstitutivnog naroda će biti zastupljeno u Narodnoj skupštini. Ni jedan poslanik u Narodnoj skupštini/općinskoj skupštini ne može vršiti funkciju delegata u Vijeću naroda. Sastav Vijeća naroda će biti paritetan, tako da svaki konstitutivni narod ima isti broj zastupnika. Vijeće naroda ima po osam članova iz svakog konstitutivnog naroda i četiri člana iz reda Ostalih. Ostali imaju pravo da ravnopravno sudjeluju u postupku većinskog glasanja. Članove Vijeća naroda bira odgovarajući klub zastupnika u Narodnoj skupštini. U slučaju da broj članova jednog kluba delegata u Vijeću naroda bude veći od broja predstavnika u odgovarajućem klubu Narodne skupštine, dodatni broj delegata će birati klub koji će se formirati u tu svrhu iz reda odbornika u skupština-ma općina u Republici Srpskoj."	1) predsjednik Vlade, 2) predsjedavajući Narodne skupštine Republike Srpske, 3) predsjedavajući Vijeća naroda, 4) predsjednik Vrhovnog suda, 5) predsjednik Ustavnog suda, 6) republički javni tužitelj. <i>Jedna od navedenih funkcija mora pripasti pripadnicima Ostalih.</i> Članak 71. <i>Narodna skupština ima 83 narodna zastupnika.</i> <i>Izbornim zakonima se utvrđuju izborne jedinice i sustav podjele mandata kojima se osigurava da sve općine budu na odgovarajući način zastupljene u Narodnoj skupštini.</i> <i>Narodni zastupnici se biraju neposredno i tajnim glasovanjem.</i> <i>Izbor i prestanak mandata narodnih poslanika i obrazovanje izbornih jedinica uređuju se zakonom.</i> <i>Najmanje četiri člana jednog konstitutivnog naroda će biti zastupljeno u Narodnoj skupštini.</i> <i>Najmanje jedan član iz reda Ostalih će biti zastupljen u Narodnoj skupštini. Ni jedan poslanik u Narodnoj skupštini/općinskoj skupštini ne može vršiti funkciju delegata u Vijeću naroda. Sastav Vijeća naroda će biti paritetan, tako da svaki konstitutivni narod ima isti broj zastupnika. Vijeće naroda ima po osam članova iz svakog konstitutivnog naroda i četiri člana iz reda Ostalih. Ostali imaju pravo da ravnopravno sudjeluju u postupku većinskog glasanja. Članove Vijeća naroda bira odgovarajući klub zastupnika u Narodnoj skupštini. U slučaju da broj članova jednog kluba delegata u Vijeću naroda bude veći od broja predstavnika u odgovarajućem klubu Narodne skupštine, dodatni broj delegata će birati klub koji će se formirati u tu svrhu iz reda odbornika u skupštinama općina u Republici Srpskoj.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 80. Predsjednik Republike: 1. predstavlja Republiku; 2. predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade; Točka 3. stavka 1. članka 80. zamijenjena je Amandmanom XCIII, koji glasi: "3. predlaže Narodnoj skupštini kandidate za predsjednika i sudije Ustavnog suda na prijedlog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća"; Točka 4. stavak 1. članka 80. zamijenjena je točkom 2. Amandmana XL, koja glasi: "4. Predsjednik Republike ukazom proglašava zakon u roku od sedam dana od dana njegovog usvajanja u Narodnoj skupštini. U tom roku predsjednik Republike može zahtijevati od Narodne skupštine da ponovno odlučuje o zakonu. Predsjednik Republike je dužan proglasiti zakon koji je ponovno usvojen u Narodnoj skupštini"; 5. daje pomilovanja; 6. dodjeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom; 7. obavlja i druge poslove u skladu s Ustavom. Točka 1. stavka 2. članka 80. zamijenjena je Amandmanom CVIII, koji glasi: "Predsjednik Republike: obavlja, u skladu sa ovim Ustavom i Ustavom Bosne i Hercegovine i zakonom, poslove iz oblasti sigurnosti i odnosa Republike s drugim državama i međunarodnim organizacijama"; U članku 80. stavak 2. točka 1. zamijenjena Amandmanom CVIII, riječ "obrane" briše se (Amandman CXVI). Točka 2., stavka 2., članka 80. brisana je stavkom 2. Amandmana CXVI, koji glasi: "U istom članku stavak 2. dopunjenim Amandmanom CVIII točka 2. briše se." Točka 3. ovog stavka zamijenjena je Amandmanom L, koji glasi: " 3) predsjednik Republike ukazom, na prijedlog Vlade, postavlja i opoziva šefove predstavništava Republike Srpske u inozemstvu i predlaže veleposlanike i drugemeđunarodne predstavnike Bosne i Hercegovine iz Republike Srpske; 4) obrazuje savjetodavna tijela i stručne službe za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti." Dva potpredsjednika Republike pomažu predsjedniku Republike u obavljanju poslova koje im povjeri predsjednik Republike.	Članak 80. <i>Predsjednik Republike: 1. predstavlja Republiku; 2. predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade; 3. predlaže Narodnoj skupštini kandidate za predsjednika i sudije Ustavnog suda na prijedlog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća; 4. ukazom proglašava zakon u roku od sedam dana od dana njegovog usvajanja u Narodnoj skupštini. U tom roku predsjednik Republike može zahtijevati od Narodne skupštine da ponovno odlučuje o zakonu. Predsjednik Republike je dužan proglasiti zakon koji je ponovno usvojen u Narodnoj skupštini; 5. daje pomilovanja; 6. dodjeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom; 7. obavlja i druge poslove u skladu s Ustavom. Predsjednik Republike: obavlja, u skladu s ovim ustavom i Ustavom Bosne i Hercegovine i zakonom, poslove iz oblasti sigurnosti i odnosa Republike s drugim državama i međunarodnim organizacijama; ukazom, na prijedlog Vlade, postavlja i opoziva šefove predstavništava Republike Srpske u inozemstvu i predlaže veleposlanike i druge međunarodne predstavnike Bosne i Hercegovine iz Republike Srpske; obrazuje savjetodavna tijela i stručne službe za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti. Dva potpredsjednika Republike pomažu predsjedniku Republike u obavljanju poslova koje im povjeri predsjednik Republike. Predsjednik i potpredsjednici biraju se iz reda različitih konstitutivnih naroda i Ostalih. Predsjednik Republike određuje koji će ga potpredsjednik Republike zamjenjivati u slučaju privremene spriječenosti da obavlja svoje funkcije.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Stav 2. članka 80. dopunjen je točkom 1. stavak 1. Amandmana LXXXIII, tako da je riječ "potpredsjednici" zamijenjena riječima: "dva potpredsjednika Republike". "Predsjednik ima dva potpredsjednika iz različitih konstitutivnih naroda" (točka 1. stavak 2. Amandmana LXXXIII). Stavak 3. članka 80. zamijenjen je točkom 3. Amandmana XL, koja glasi: "Predsjednik Republike određuje koji će ga potpredsjednik Republike zamjenjivati u slučaju privremene spriječenosti da obavlja svoje funkcije." U članku 80. stavak 2. točka 1. zamijenjena Amandmanom CVIII, riječ "obrane" briše se (Amandman CXVI). Točka 2., stavka 2., članka 80. brisana je stavkom 2. Amandmana CXVI, koji glasi: "U istom članku stavak 2. dopunjenim Amandmanom CVIII točka 2. briše se." Točka 3. ovog stavka zamijenjena je Amandmanom L, koji glasi: " 3) predsjednik Republike ukazom, na prijedlog Vlade, postavlja i opoziva šefove predstavništava Republike Srpske u inozemstvu i predlaže veleposlanike i druge međunarodne predstavnike Bosne i Hercegovine iz Republike Srpske; 4) obrazuje savjetodavna tijela i stručne službe za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti." Dva potpredsjednika Republike pomažu predsjedniku Republike u obavljanju poslova koje im povjeri predsjednik Republike. Stav 2. članka 80. dopunjen je točkom 1. stavak 1. Amandmana LXXXIII, tako da je riječ "potpredsjednici" zamijenjena riječima: "dva potpredsjednika Republike". "Predsjednik ima dva potpredsjednika iz različitih konstitutivnih naroda" (točka 1. stavak 2. Amandmana LXXXIII). Stavak 3. članka 80. zamijenjen je točkom 3. Amandmana XL, koja glasi: "Predsjednik Republike određuje koji će ga potpredsjednik Republike zamjenjivati u slučaju privremene spriječenosti da obavlja svoje funkcije."	

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
Članak 92. Vladu sačinjavaju predsjednik, potpredsjednici i ministri. Stav 2. članka 92. zamijenjen je točkom 2. Amandmana XLI, koji glasi: "Narodni poslanik koji je predložen za predsjednika ili potpredsjednika Vlade ili ministra ne može sudjelovati u odlučivanju o izboru Vlade, a narodni poslanik koji je izabran na te funkcije ne može sudjelovati u izglasavanju nepovjerenja Vladi, u glasovanju o svom razrješenju i o izvješću Vlade ili ministarstva kojim rukovodi." Članak 92. dopunjen je Amandmanom LXXXIV, koji glasi: "Predsjednik i potpredsjednici Vlade ne mogu biti iz reda istog konstitutivnog naroda. Nakon potpunog provođenja Aneksa 7. najmanje 15% članova Vlade mora biti iz reda jednog konstitutivnog naroda. Najmanje 35% članova Vlade mora biti iz dva konstitutivna naroda. Jedan član Vlade mora biti iz reda Ostalih. U prijelaznom razdoblju do potpunog provođenja Aneksa 7. Vlada Republike Srpske (predsjednik Vlade i 16 ministara) sastoji se od osam ministara iz reda srpskog, pet iz reda bošnjačkog i tri iz reda hrvatskog naroda. Jednog ministra iz reda Ostalih može imenovati predsjednik Vlade iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda. Vlada ima predsjednika Vlade, koji ima dva zamjenika iz različitih konstitutivnih naroda, koji se biraju iz reda ministara." Članak 97. Poslove državne uprave obavljaju ministarstva i drugi republički organi uprave. Ministarstva i drugi republički organi uprave provode zakone i druge propise i opće akte Narodne skupštine i Vlade, kao i akte predsjednika Republike, rješavaju u upravnim stvarima, vrše upravni nadzor i obavljaju druge upravne poslove utvrđene zakonom. Ministarstva i drugi republički organi uprave su samostalni u vršenju Ustavom i zakonom određenih nadležnosti. Određena upravna ovlaštenja zakonom se mogu povjeriti poduzećima i drugim organizacijama. Članak 97. dopu-	Članak 92. <i>Vladu sačinjavaju predsjednik, potpredsjednici i ministri. Narodni poslanik koji je predložen za predsjednika ili potpredsjednika Vlade ili ministra ne može sudjelovati u odlučivanju o izboru Vlade, a narodni poslanik koji je izabran na te funkcije ne može sudjelovati u izglasavanju nepovjerenja Vladi, u glasovanju o svom razrješenju i o izvješću Vlade ili ministarstva kojim rukovodi. Predsjednik i potpredsjednici Vlade ne mogu biti iz reda istog konstitutivnog naroda i Ostalih. Nakon potpunog provođenja Aneksa 7. najmanje 15% članova Vlade mora biti iz reda jednog konstitutivnog naroda. Najmanje 35% članova Vlade mora biti iz dva konstitutivna naroda. Jedan član Vlade mora biti iz reda Ostalih. U prijelaznom razdoblju do potpunog provođenja Aneksa 7. Vlada Republike Srpske (predsjednik Vlade i 16 ministara) sastoji se od osam ministara iz reda srpskog, pet iz reda bošnjačkog i tri iz reda hrvatskog naroda. Jednog ministra iz reda Ostalih predsjednik Vlade imenuje iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda. Vlada ima predsjednika Vlade, koji ima dva zamjenika iz različitih konstitutivnih naroda ili Ostalih, koji se biraju iz reda ministara.</i> Članak 97. <i>Poslove državne uprave obavljaju ministarstva i drugi republički organi uprave. Ministarstva i drugi republički organi uprave provode zakone i druge propise i opće akte Narodne skupštine i Vlade, kao i akte predsjednika Republike, rješavaju u upravnim stvarima, vrše upravni nadzor i obavljaju druge upravne poslove utvrđene zakonom. Ministarstva i drugi republički organi uprave su samostalni u vršenju Ustavom i zakonom određenih nadležnosti. Određena upravna ovlaštenja zakonom se mogu povjeriti poduzećima i drugim organizacijama.</i>

TRENUTAČNE ODREDBE	PREDLOŽENE IZMJENE I DOPUNE
njen je Amandmanom LXXXV, koji glasi: "Konstitutivni narodi i skupina Ostalih će biti proporcionalno zastupljeni u javnim institucijama u Republici Srpskoj. Kao ustavni princip, takva proporcionalna zastupljenost će se bazirati na popisu iz 1991. godine, dok se Aneks 7. u potpunosti ne provede, u skladu sa Zakonom o državnoj službi Bosne i Hercegovine. Ovaj opći princip će se precizirati entitetskim zakonima. Ti zakoni će utvrditi konkretne rokove i regulirati gore spomenuti princip u skladu s regionalnom etničkom strukturom entiteta. "Javne institucije", kao što je to spomenuto u gornjem tekstu, su ministarstva u Vladi Republike Srpske, općinski organi vlasti, okružni sudovi u Republici Srpskoj, kao i općinski sudovi u Republici Srpskoj."	<i>Konstitutivni narodi i skupina Ostalih će biti proporcionalno zastupljeni u javnim institucijama u Republici Srpskoj. Kao ustavni princip, takva proporcionalna zastupljenost će se bazirati na zadnjem provedenom popisu stanovništva, dok se Aneks 7. u potpunosti ne provede, u skladu sa Zakonom o državnoj službi Bosne i Hercegovine. Ovaj opći princip će se precizirati entitetskim zakonima. Ti zakoni će utvrditi konkretne rokove i regulirati gore spomenuti princip u skladu s regionalnom etničkom strukturom entiteta.</i> <i>Potpunu provedbu Aneksa 7. utvrđuje Ured visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini. "Javne institucije" su, kao što je to spomenuto u gornjem tekstu, ministarstva u Vladi Republike Srpske, općinski organi vlasti, okružni sudovi u Republici Srpskoj, kao i općinski sudovi u Republici Srpskoj.</i>

10. REFERENCE

1. Banović, Damir i Gavrić, Saša (2010). Ustavna Reforma u Bosni i Hercegovini, *Politička misao*, br. 2, 159–180.
2. Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 2/92.
3. Dmičić, Mile (2012a). Ustavne promjene u Republici Srpskoj, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, godina 34 br. 34, 149–192.
4. Dmičić, Mile (2012b). Sprovoditi, ali i mijenjati pojedina ustavna rješenja o Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj, *Republika Srpska – Dvadeset godina razvoja: dostignuća, izazovi i perspektive*, knjiga 27, 813–838.
5. European Community: Declaration on Yugoslavia and on the Guidelines on the Recognition of New States (1992), *International Legal Materials*, br. 6.
6. Europska komisija (2011). *Radni dokument osoblja Komisije, Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2011. Prilog uz Saopćenje Komisije Europskom parlamentu i vijeću, Strategija proširenja i ključni izazovi 2011–2012*. Bruxelles: Europska komisija.
7. Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, CETS No. 005, 213 UNTS 222 (No. 2889), stupila na snagu 3. rujna 1953. godine.
8. Golijanin, Sanja (2012). Republika Srpska, u Banović, Damir i Gavrić, Saša (ur.): *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini*. 437–458. Sarajevo: University Press.
9. Griffin, James (2008). *On Human Rights*, Oxford i New York: Oxford University Press.
10. Izdvojeno mišljenje prof. dr. Kasima Begića na odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u svezi sa Amandmanom VIII točka 1 na Ustav Republike Srpske – Poglavlje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama u predmetu u 5/98 od 29. siječnja 2001. godine.
11. Kuzmanović, Rajko (2002). *Ustavno pravo*. Banja Luka.
12. Marković, Goran (2011). Ustavnopravni položaj 'Ostalih' u Bosni i Hercegovini, *Godišnjak Pravnog fakulteta*, godina II br. 1, 20–44.
13. Marković, Goran (2012). *Bosanskohercegovački federalizam*. Beograd: JP Službeni glasnik i Sarajevo: University Press.
14. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, A/RES/2200 (XXI), 999 UNTS 171 (No. 14668) i 1057 UNTS 407 (No. 14668), stupio na snagu 23. ožujka 1976. godine.
15. Mijović, Ljiljana (2010). Uvodno izlaganje, u Kuzmanović, Rajko i Savić, Snežana (ur.): *Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić–Finci*. 13–23. Banja Luka: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske.
16. Mirjanić, Željko (2010). Posljedice presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju „Sejdić–Finci protiv Bosne i Hercegovine, u Kuzmanović, Rajko i Savić, Snežana (ur.): *Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić–Finci*. 55–67. Banja Luka: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske.
17. Mojović, Nikola (2010). U Kuzmanović, Rajko i Savić, Snežana (ur.): *Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić–Finci*. 75–79. Banja Luka: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske.
18. Odluka o proglašenju Ustava Srpske Republike Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 3/92.
19. Odluka o raspisivanju i provođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 1/92.

20. Odluka o raspisivanju republičkog referenduma za utvrđivanje statusa BiH, Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 2/92.
21. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U 5/98.
22. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, UN Doc. A/50/790 (1995) i S/1995/999 (1995) od 30. listopada 1995. godine.
23. Ragazzi, Maurizio (1992). Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions on Questions Arising from the Dissolution of Yugoslavia, *International Legal Materials*, br. 6.
24. Report of the Commission on Security and Cooperation in Europe „The Referendum on Independence in Bosnia-Herzegovina“, Commission on Security and Cooperation in Europe.
25. *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*, no. 27996/06 i 34836/06, ECHR 2009-II.
26. Steiner, Cristian i Nedim Ademović (2010). *Ustav Bosne i Hercegovine, Komentar*. Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung.
27. Šarčević, Edin (2010). *Ustav iz nužde*. Sarajevo: Rabic.
28. United Nations Human Rights Council (2010). *Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights, in accordance with paragraph 15 (B) of the annex to Human Rights Council Resolution 5/1 Bosnia and Herzegovina*. New York: United Nations Human Rights Council.
29. United Nations Human Rights Council (2010). *Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights, in accordance with paragraph 15(C) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1 Bosnia and Herzegovina*. New York: United Nations Human Rights Council.
30. Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 8/92, 15/92, 19/92, 21/92, 28/94, 8/096, 15/96, 16/96, 21/96, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 22/05 i 48/11.
31. Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 3/92.
32. Vajzović, Hanka (2010). „Identitet 'ostalih' u Bosni i Hercegovini – sociolingvistički i ustavnopravni aspekti jezičkog pitanja“, u Abazović, Dino (ur.): *Mjesto i uloga „Ostalih“ u Ustavu Bosne i Hercegovine i budućim ustavnim rješenjima za Bosnu i Hercegovinu*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
33. Zakon o državnoj upravi, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.
34. Zakon o Narodnoj banci, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.
35. Zakon o narodnoj obrani, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.
36. Zakon o unutarnjim poslovima, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.
37. Zakon o Vladi, Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini br. 4/92.
38. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 12/03.
39. Zakon o referendumu, Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.
40. Završni dokument Radne grupe mladih pravnikaca s prijedlozima novih ustavnih rješenja Bosne i Hercegovine, Amandmani na Ustav Bosne i Hercegovine od 28. veljače 2010. godine, preuzeto 14. svibnja 2010. godine s <http://www.boljustav.ba>.

11. BIOGRAFIJA AUTORICE

Maja Sahadžić je diplomirani pravnik i magistar pravnih znanosti. Od 2006. godine radila je na više sveučilišta u svojstvu asistenta i višeg asistenta. Trenutačno je zaposlena kao viši asistent na International University of Sarajevo, na odsjeku Međunarodni odnosi, gdje predaje predmete Constitutional Law, International Law, Studies in Genocide, Security and Strategy i European Union System. Objavila je veći broj znanstvenih radova u zemlji i inozemstvu. Aktivno učestvuje u različitim znanstveno-istraživačkim projektima i radnim skupinama iz svoje znanstvene oblasti. Uži istraživački interesi: ustavni sustav Bosne i Hercegovine, neposredna i posredna demokracija, međunarodno pregovaranje, preventivna i transformacijska diplomacija, međunarodno pregovaranje.

E-mail: msahadzic@ius.edu.ba

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

42.4:[323.15:342.724(497.6)

SAHADŽIĆ, Maja

Ustav Republike Srpske o ljudskim pravima i slobodama i "ostalim" : o mogućnostima obvezujućeg i dozvoljenog narušavanja konstitutivne ravnoteže na normativnoj razini u korist nekonstitutivnih / Maja Sahadžić. - Sarajevo : Udruženje za istraživanje i političke studije, 2013. - 54 str. : graf. prikazi ; 24 cm. - (Edicija (Ne)konstitutivni Centra za političke studije ; knj. 1)

Biografija autorice: str. 54. - Bibliografija: str. 52-53 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-060-01-4

COBISS.BH-ID 20788742